

MOMENTE DIN ACTIVITATEA DIDACTICĂ ȘI CULTURALĂ A PROFESORULUI PIERRE CHANIER LA ALBA IULIA (1922-1939)

Gabriela MIRCEA*, Marily LE NIR**

Profesorul Pierre Alexandre Sylvain Chanier s-a născut la Voussac (Allier), în 17 februarie 1887, a fost combatant în Primul Război Mondial, recrutat în Regimentul 298 Infanterie și a suferit după prima bătălie de pe Marna regimul de detenție din lagărul de prizonieri din Stendhal (Germania de Nord), până la finele conflagrației. Ulterior, după încheierea păcii, a devenit membru al Misiunii Universitare Franceze din România. A încetat din viață în Franța, la Nantes, în 1967.

În *Anuarul Liceului de Stat „Mihai Viteazul” din Alba Iulia pe anul școlar 1921-1922* se specificau următoarele despre intrarea sa în corpul didactic al instituției respective: „[...] cu 1 martie 1922 a fost numit pentru l[imba] franceză dl. Pierre Chanier, profesor care funcționează și acum”¹. Se subînțelegea din cele relatate în context faptul că anterior, începând de la întemeierea Liceului „Mihai Viteazul”, în 1919, funcționase pentru Catedra de Limba Franceză profesorul Aurel Pipoș², care însă părea a nu fi fost de specialitatea respectivă. După decesul acestuia, survenit la 27 noiembrie 1921, a fost înlocuit temporar, din 1 decembrie 1921 și până la sfârșitul lunii ianuarie 1922, de către o profesoară „auxiliară”, de „d[oam]na colonel A. Țuhași”³, ceea ce reflecta din plin, la modul concret, lipsa de profesori de specialitate cu care se confruntau cei care pusese în funcțiune acest important prim liceu românesc de stat din Transilvania, în condițiile în care o catedră era alcătuită atunci din 12 ore pe săptămână.

Care erau ceilalți componenți ai corpului profesoral al noului liceu albaulian? Din 20 septembrie 1920, director al instituției devenise Eugen Mera, în locul lui Enea Zefleanu care demisionase. Profesori titulari noi (dar ei activaseră și anterior fără să fi fost titularizați) erau cinci: Virgil Cucuiu - istorie-geografie, Leonte Opriș - latină-istorie, Cornel Andrea - religie greco-catolică, Gheorghe Babeș - gimnastică-caligrafie, Traian Achim - desen și caligrafie. Ca nou-numit a intrat în colectivul didactic în acel an școlar Ludovic Sarvaș, profesor titular pentru catedra de matematică-fizică, iar preotul Romul Popa, în calitate de profesor

---

* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia; e-mail: peace_gabi@yahoo.com.

** Briel, Franța; e-mail: marily@lenir.com. O colaboratoare importantă a realizatoarelor studiului de față este doamna Mireille Chanier, cea de-a doua fiică a profesorului Pierre Chanier, născută în 1939, la Sibiu, stabilită din 1948 în Franța, căreia îi mulțumim în mod deosebit pentru sprijinul acordat la sintetizarea datelor referitoare la biografia și activitatea tatălui domniei sale.

¹ *Anuar* 1922, p. 6.

² Fusese preot și profesor în Vechiul Regat, ardelean de origine, absolvent al Universității din București, dar în faza actuală nu știm ce specialitate a avut.

³ Ceea ce însemna în mod evident faptul că era soție de colonel.

suplinitor, a predat religia greco-orientală. Catehizarea elevilor de religie romano-catolică s-a făcut prin Alexandru Șipoș, a celor de religie „izraelită”, prin Mihail Székely, iar muzica a fost predată de Mihail Sekal, absolvent al Conservatorului de la Budapesta și funcționar la CFR⁴. Alți profesori erau: Constantin Nicolau titularizat pentru fizică și chimie, Ioan Codrea pentru disciplinele latină și greacă, Horia Teculescu - profesor suplinitor de română și germană, Lucian Munteanu - profesor suplinitor de științele naturale și chimie. Ca profesor suplinitor de franceză-română mai funcționa și Vasile Abușean, iar ca medic al liceului, dr. V. Dumitrescu⁵.

Ca atare, la sosirea profesorului Chanier, existau nouă profesori titulari⁶, dintre care cinci fuseseră proaspăt titularizați și, ca atare, este de admis că nu prea aveau experiență didactică deosebită, iar predarea limbii franceze rămăsese destul de vitregită timp de o lună, prin demisia profesoarei auxiliare amintite, care probabil nici din punct de vedere calitativ nu excelase, de vreme ce nu profesia în mod consecvent. Colegii de cancelarie amintiți au fost cu siguranță primii români localnici cu care profesorul francez a luat contact și pe care a început să îi cunoască mai bine după stabilirea sa în Alba Iulia. Liceul se afla în proces de extindere și organizare, numărul de clase crescuse de la cinci la opt⁷, totalul elevilor era de 271 băieți și 67 de fete, cele din urmă, desigur, dându-și examenele în particular, în această situație fiind și unii dintre băieți. Reuniunile de lucru ale profesorilor au fost deosebit de numeroase în 1921-1922, respectiv 28, pe parcursul întregului an școlar, ceea ce reflecta necesitatea conlucrării strânse a tuturor celor implicați pentru a face față solicitărilor grele ale începutului.

Catedra profesorului Pierre Chanier era de 18 ore, iar primii săi elevi au fost recrutați din clasa a III-a și până în clasa a VII-a, respectiv din clasele mari ale liceului⁸. Așa cum era de altfel de așteptat, în primul său an de activitate didactică la Liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia, profesorul francez nu s-a angrenat de unul singur în activitățile extrașcolare ale membrilor corpului didactic, pentru că abia urma să se familiarizeze cu limba română și să se acomodeze cu noile realități în care urma să trăiască și să își exercite profesiunea. Dar chiar din primul moment al contactelor sale cu mediul intelectual al profesorilor albaulieni, Pierre Chanier a putut constata existența unei susținute activități culturale extrașcolare a acestora, în care fuseseră implicați Eugen Mera, Enea Zefleanu, Leonte Opriș, Cornel Andrea, Traian Achim, Horia Teculescu ș.a., deoarece exista o dorință formidabilă, un veritabil elan de afirmare pe plan spiritual a românilor, în special a celor din Transilvania care nu beneficiaseră anterior de instituții românești de învățământ și cultură, decât prea puține.

Acomodarea profesorului cu ambientul de muncă și atmosfera din oraș nu va fi fost ușoară, pentru că diferențele față de mediul francez din care plecase

---

⁴ *Anuar* 1922, p. 4-5.

⁵ *Ibidem*, p. 6.

⁶ Dintre cei nouă profesori titulari numai doi aveau și definitivatul, ceea ce însemna că erau profesori plini și aveau experiență didactică, aceștia fiind directorul în funcțiune, Eugen Mera, pe catedra de germană-română, și Enea Zefleanu, amintit deja anterior.

⁷ *Anuar* 1922, p. 4.

⁸ *Ibidem*, p. 8.

trebuie să fi fost radicale, chiar dacă urmările războiului contribuieră cumva la atenuarea decalajelor sociale și culturale, care, cu siguranță, existau în continuare și nu erau de loc de neglijat.

Interesant de relevant este faptul că la foarte puțin timp după descinderea lui Pierre Chanier la Alba Iulia și începerea activității sale didactice a avut loc în 23 martie 1922 inspecția directorului Misiunii Culturale Franceze în România, profesorul universitar Charles Le Téó⁹, care a dorit să se convingă personal de progresul însușirii limbii franceze în cadrul tinerei instituții de învățământ românesc din oraș și să verifice dacă noul profesor al liceului avea posibilități bune de a activa în acest context. Însuși ministrul Culturii din acel moment a vizitat liceul în 28 mai 1922, însoțit de Alexandru Popa-Lisseanu, preocupat desigur de noul local de școală care trebuia edificat la Alba Iulia, dar și de procesul de învățământ în sine și ridicarea nivelului său calitativ. Este desigur vorba despre dr. Constantin Angelescu („Angelescu” cum apărea în anuar), personalitate remarcabilă a perioadei interbelice, membru de onoare al Academiei Române, cu studii efectuate la Paris și doctorat în chirurgie¹⁰, moment în care ne putem imagina că profesorul Pierre Chanier a dat mâna și a discutat, probabil în franceză, cu acest reformator al învățământului românesc interbelic.

Un eveniment important, care a făcut să crească mai mult interesul pentru predarea și învățarea limbii franceze a fost cel al introducerii acestei materii la examenul de maturitate, începând chiar din acel an 1922¹¹. Acesta era un motiv important care ne explică și mai bine necesitatea aducerii lui Pierre Chanier în cadrul corpului profesoral al Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia, în condițiile în care examenul de maturitate din acel an a constat în traducerea unui text din limba română în limba franceză¹².

Este remarcabil faptul că profesorul Pierre Chanier s-a integrat încă din primul an în programul general al instituției, chiar dacă nu a avut manifestări culturale extrașcolare individuale. În 1922, el dona „3 bani”¹³, care nu puteau fi decât trei monede cu valoare istorică, respectiv „bani vechi”, pentru muzeul instituției, iar în 8 mai, la doar două luni de la începutul activității, participa la organizarea și conducerea unei interesante manifestări artistice a elevilor liceului albaulian la Sebeș, care a constat din „exerciții gimnastice, [...] declamări și reprezentarea piesei *Curiositatea femeiască*”¹⁴, profesorii implicați fiind Leonte Opriș, Cornel Andrea, Gheorghe Babeș, Virgil Cucuiu, Constantin Nicolau și Pierre Chanier¹⁵. Din aceste informații se poate presupune că deja fuseseră găsite niște afinități, îndeosebi cu Leonte Opriș și Virgil Cucuiu, dar și cu profesorul de religie greco-catolică Cornel Andrea, care probabil îi solicitaseră concursul profesorului

---

⁹ *Ibidem*, p. 13.

¹⁰ http://trateaza-te.ro/corinapetrica/Dr_Constantin_Angelescu.pdf.

¹¹ *Anuar* 1922, p. 14.

¹² *Ibidem*, p. 15.

¹³ *Ibidem*, p. 18.

¹⁴ Este vorba desigur despre piesa *Curiositate femeiască. Comedie într-un act localizată de M[aria] Popescu n. Bogdan*, Brasso [Brașov], Editura Librăriei Ciurcu, 1908, dramaturgie des jucată de diletanții transilvăneni din perioada dinainte de 1918.

¹⁵ *Ibidem*, p. 26.

francez în scopul utilizării înzestrărilor sale artistice și culturale, care cu siguranță existau și puteau fi folosite în procesul de educație diversificată a elevilor. Prezența lui Pierre Chanier în grupul respectiv se putea datora și faptului că profesorului francez îi era foarte bine cunoscută piesa care stătuse la baza adaptării realizate de Maria Popescu în 1908, respectiv comedia anacreontică, într-un act a doamnei Clémence, *Psyché ou La curiosité des femmes*, jucată împreună cu vodeviluri de Theulon și Dartois și publicată în 1814 la Paris¹⁶. Participarea profesorului francez la organizarea reprezentației a adus cu siguranță un plus cultural sub aspectul documentării suplimentare a elevilor, a profesorilor români și a publicului receptor, ba chiar și din punctul de vedere al punerii în scenă și al interpretării tinerilor artiști. Credem că Pierre Chanier s-a implicat cu plăcere și în deplină cunoștință de cauză în realizarea spectacolului de la Sebeș, din 8 mai 1922, activitatea artistică de diletanți din orașul amintit având tradiții însemnate, ceea ce presupunea realizarea unui spectacol de bună ținută, pe gusturile unui public destul de exigent, concursul profesorului Chanier nefiind unul decorativ, ci unul deosebit de important pentru buna reușită a acestei manifestări culturale. Probabil că printre versurile recitate de elevii liceului albaiulian, profesorul Chanier a strecurat și o piesă, cel puțin, din lirica franceză, ceea ce ar fi justificat prezența sa în echipa menționată. Ne putem desigur pune și problema respectivă, mai ales că, cum bine ne putem da seama, scopul profesorului era acela de a contribui prin activitatea sa educativă și culturalizatoare la schimbarea mentalității românești transilvane și a vechilor sale obiceiuri culturale. Oricum, în momentul evocat, relațiile sale cu Leonte Oprea se evidențiază parcă mai mult decât cu ceilalți colegi profesori, deoarece manifestarea de la Sebeș s-a desfășurat sub egida coortei de cercetași a Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia, al cărei comandant era profesorul de limbi clasice¹⁷.

Tot din aceste detalii ale prezenței sale la Alba Iulia în 1922 și ale activității din timpul primului său an petrecut aici, se poate deduce faptul că profesorul știa totuși destul de bine limba română, ceea ce i-a înlesnit comunicarea atât cu elevii și profesorii liceului, cât și cu locuitorii orașului, atunci când era cazul, pentru că altfel nu ar fi fost implicat în manifestarea artistică semnalată. Acest lucru reiese indirect din cele prezentate anterior, dar din păcate nu știm exact de când a început să studieze această limbă, deși se poate presupune că cel puțin din 1920/1921. Oricum, credem că Chanier și-a însușit româna cu rapiditate, în condițiile în care avea un talent înnăscut, cu un simț ascuțit al specificității de expresie, așa cum reiese dintr-un text literar din 1936, care ne dezvăluie arsenalul său de exprimare în limba română, la standardele superioare ale culturii interbelice.

Să analizăm puțin și situația elevilor cărora le-a predat Pierre Chanier în 1922. În clasa a III-a A, la care a avut trei ore pe săptămână, din cei 44 de elevi, 41 au încheiat studiile, iar trei s-au retras. De asemenea, a avut și 13 elevi în particular. Cei mai buni elevi ai clasei au fost Nicolae Bălu, care a și luat un premiu la un concurs național de istorie în acel an, Ioan Stanciu și Victor Truța, aceștia doi din urmă fiind singurii care au terminat cu calificativul „foarte bine”. 21 de elevi nu au promovat clasa, 17 dintre ei având calificativele de „suficient” și „bine”, ceea ce

¹⁶ Vezi Clémence 1814.

¹⁷ *Anuar* 1922, p. 26.

arată un veritabil dezastru în privința nivelului de pregătire a elevilor și faptul că exigențele nu trebuiau totuși coborâte, ci menținute la o anumită înălțime, ceea ce se realiza indiferent de statistica finală. În anul școlar 1922-1923, doar unul dintre elevii lui Pierre Chanier a avut corigență la limba franceză, anume Vasile Groza din clasa a V-a¹⁸, care se pare că nu avea deloc înclinații literare, deoarece nu promovase nici la limba română, dar aceasta nu însemna cu siguranță că profesorul Pierre Chanier nu se arătase sever din start, fiind în același timp și cordial, iar corigentul cu pricina și-a promovat examenul în sesiunea din toamnă. Cu siguranță, elevii săi au învățat ceea ce le preda și din respect pentru profesorul remarcabil pe care îl aveau, iar el a vrut la început să le câștige interesul și atașamentul față de materia predată, ceea ce ar explica numărul mic de corigenți avuți, în primul său an de profesorat la Alba Iulia. Din cei 13 elevi (fete erau doar șapte) care au studiat în particular, fiind încadrați clasei a III-a A, trei nu au promovat, restul având doar calificative de „suficient” și „bine”. Sub aspectul confesiunii de care aparțineau, elevii (și elevele) din clasa menționată erau ortodocși, greco-catolici și mozaici (numai doi dintre ei, Alexandru și Dezideriu Weinstein care au promovat clasa cu calificativul „bine”)¹⁹. În clasa a III-a B, cu trei ore de franceză pe săptămână, Pierre Chanier a avut un număr de 43 elevi la zi, un altul s-a retras, iar 12 elevi au studiat în particular. Calificativul cel mai înalt l-au obținut Nicolae Laslo, Liviu Muntean, Nicolae Șerb, Stelian Tripsa și, *nota bene*, o fată care studia în particular, Felicia Stoica. Este util să urmărim și componența claselor la care a predat profesorul Chanier, deoarece, de exemplu, silitorul elev Nicolae Laslo nu era altul decât viitorul mare latinist al Clujului universitar de mai târziu, profesorul clasicist Nicolae Lascu (1908-1988), despre care se poate certifica acum faptul că la formarea sa a contribuit și profesorul venit din Franța²⁰, începând din 1922 și până la absolvirea liceului. Trei elevi erau evrei: Ostfeld Gottfried, Vasile Rubinstein și Nicolae Schmidt. În clasa a IV-a, care era singulară, adică nu existau clase paralele, profesorul Chanier a avut 42 elevi la zi, din care unul s-a retras, precum și 15 elevi în particular, dintre care unul, de asemenea, s-a retras²¹. „Foarte bine” au avut Alexandru Crăciun și Constantin Hagea²². Dintre elevii care au studiat în particular, numai doi au luat calificativul „bine”, restul „insuficient”, dar nu la limba franceză. În clasa a V-a, profesorul a avut la zi 39 de elevi, plus unul retras, și 14 particulari (plus doi retrași). O fată care studia în particular, Silvia Macavei a obținut calificativul „foarte bine”, în timp ce majoritatea particularilor luau din nou „insuficient”, nu însă și din partea profesorului francez, în condițiile în care elevul Vasile Groza, menționat anterior, era elev la zi²³. În clasa a VI-a au terminat 24 de elevi la zi, patru s-au retras, precum și cinci particulari, iar în clasa a VII-a au încheiat cursurile la zi 29 elevi, doi s-au retras, iar în particular studiau cinci elevi²⁴.

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 53.

¹⁹ *Ibidem*, p. 45.

²⁰ *Ibidem*, p. 46. Despre Nicolae Lascu, ca fost elev al Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia, vezi și Muntean, Todor 2011, p. 8-10.

²¹ *Anuar* 1922, p. 47.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 48.

²⁴ *Ibidem*, p. 49.

Cu începere din anul școlar 1921-1922 și până în 1928 a urmat cursurile Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia și Emil Turdeanu (1911-2001)²⁵, personalitate remarcabilă a istoriei culturii, literaturii și artei vechi slavone și românești, rămas după cel de-al Doilea Război Mondial în exil, în Franța. În anul școlar 1921-1922, elevul Turdeanu, aflat în clasa I B, cu 67 de cursanți (plus 25 de elevi particulari), obținea calificativul „foarte bine”, semn că era înzestrat la modul real pentru carte, dar el a început studiul francezei în acel an cu Vasile Abușean, ca de altfel și cel al limbii și literaturii române²⁶. Nici în anul următor de studiu, 1922-1923, elevul Turdeanu, notat din nou cu calificativul „foarte bine” nu a avut norocul de a învăța limba franceză cu profesorul Chanier, pentru că în mod cu totul surprinzător, romanistul a preluat atunci clasele I A și B, în timp ce tânărul amintit a studiat franceza în anul menționat, în clasa a II-a B, cu alt profesor suplinitor, Victor Léh, care ținea și ore de germană, în timp ce româna i-a fost predată de Enea Zefleanu²⁷. Dar în mod cert, începând din anul școlar 1923-1924, Emil Turdeanu a studiat limba franceză, până în 1928, pe parcursul a cinci ani (a absolvit „clasa a VIII-a liceală în sesiune specială, într-un an școlar contras”²⁸) cu profesorul Pierre Chanier²⁹, ceea ce a constituit un aport formativ esențial în evoluția ulterioară a personalității sale, pentru susținerea unui al doilea doctorat în Franța și a profesia de fapt acolo, până la sfârșitul vieții.

În cursul anului școlar 1922-1923, activitatea didactică și cea de emisar cultural al Franței în România a profesorului Pierre Chanier a intrat deja pe făgașul său normal, de înaltă ținută spirituală, cu care debutase de fapt din anul anterior. Rezumând, catedra sa avea deja 24 de ore și era profesor titular. A predat câte trei ore pe săptămână la clasele I A și B, III A și B, IV-VI și VIII, restul orelor de franceză fiind susținute de Victor Léh, profesor suplinitor, câte trei ore la clasele II A și B și trei ore la clasa a VII-a, care în acel an școlar a predat de preferință limba germană, lăsând mulți corigenți la ambele discipline, mai ales în clasele I A și B³⁰.

În 26 aprilie 1923 a avut loc o inspecție a directorului Misiunii Culturale Franceze în România, Charles Le Téo, despre care se menționau în anuarul liceului următoarele: „inspectorul francez Charles Le Téo a inspectat învățământul limbei

---

²⁵ Pentru detalii despre Emil Turdeanu, vezi Muntean, Todor 2011, p. 10-12 și îndeosebi *Transylvanian Review* 2012, vol. XXI, supplement, no. 1, *passim*.

²⁶ *Anuar* 1922, p. 9, 42.

²⁷ *Anuar* 1923, foaie nenumerotată, pliată cu titlul „II. Distribuirea materiilor între profesorii de la Liceul Mihai Viteazul din Alba Iulia pe anul școlar 1922-1923”.

²⁸ Muntean, Todor 2011, p. 10.

²⁹ Vezi în acest sens și Mircea 2012, p. 77-78. În acest studiu sunt formulate următoarele considerații despre profesorul francez ajuns în Alba Iulia: „Din 1922 și-a făcut apariția în corpul profesoral al liceului profesorul Pierre Chanier, din misiunea culturală franceză în România (*Mission Universitaire Française en Roumanie*), care a și rămas aici [...]”, până în 1939, pe care Emil Turdeanu „l-a avut profesor în anii următori, existând, eventual, relații formatoare sub aspect intelectual ale eminentului profesor francez stabilit la Alba Iulia cu învățăcelul său, pe parcursul anilor 1923-1928, iar ulterior anului 1948 ar fi putut exista și în Franța anumite relații ale celui din urmă, cu familia respectivă [...] dar în privința acestor posibile legături nu neapărat culturale, ci, pur și simplu, interumane, care trimiteau la Alba Iulia interbelică, la cariera și familia unui remarcabil profesor francez [...] nu avem nicio știre”.

³⁰ *Anuar* 1923, foaie nenumerotată, pliată cu titlul „II. Distribuirea materiilor între profesorii de la liceul Mihai Viteazul din Alba Iulia pe anul școlar 1922-1923”.

franceze în 26 aprilie”³¹. În legătură cu vizita importantă a inspectorului școlar al Misiunii Universitare Franceze în România se publica un text al unei cuvântări rostite cu acel prilej de către noul director al liceului, Ioan Sandu, profesor titrat de istorie, cu o pregătire și experiență profesională de înaltă ținută, sub titlul: *Cuvinte rostite cu prilejul serbătoririi la Alba Iulia a inspectorului francez Charles Le Téo, în 26 aprilie 1923*³². Pentru a reînvia atmosfera de la Alba Iulia, din timpul vizitei respective, în contextul căreia cu siguranță și profesorul Pierre Chanier a avut un rol important, transcriem textul în limba franceză rostit cu acel prilej:

„Permettez-moi, Monsieur l'Inspecteur d'Académie, de donner expression aux sentiments qui animent notre coeur au moment, où nous avons au milieu de nous un hôte si distingué. Nous regardons le français non seulement comme une langue de haute culture, nécessaire à la pénétration des peuples, qui a un rôle de civilisation universelle à jouer, mais aussi comme la langue d'une nation parente et amie, à laquelle nous lient les souvenirs d'une même origine romaine et les aspirations pour le triomphe du génie latin. Ici, en Transylvanie, les influences bienfaisantes de la culture française sont plus nécessaires que dans le vieux royaume, parce que les Roumains de la Transylvanie ont été influencés par les Allemands, qui ont un peu altéré l'esprit de notre race. La renaissance de la Roumanie moderne commence au 19-ème siècle, moment où les Roumains sont entrés en contact plus étroit avec la culture et la littérature française. Nous admirons toujours l'élégance et la clarté de l'esprit latin. Le représentant classique de cet esprit est la France immortelle, qui a su confondre son intérêt avec l'intérêt supérieur de l'humanité. Nous sommes heureux, quand nous saluons dans cette ville historique, qui éveille le souvenir de nos souffrances et nos gloires, le représentant le plus autorisé de la haute culture française. Par vous, Monsieur l'Inspecteur d'Académie, nous adressons notre salut d'admiration à la nation grande et glorieuse, qui a toujours généreusement versé son sang pour la cause commune qui est celle de la Justice et celle de toutes les nations libres. Vivent la France et la Roumanie, toujours unies par les sacrifices communs pour la liberté et par les aspirations d'avenir!”³³.

Atitudinea reflectată de discurs, plină de idealism, de expresie romantică, se va fi răsfrânt și asupra prezenței profesorului Pierre Chanier la Alba Iulia, cu siguranță nu numai din partea lui Ioan Sandu, noul director al liceului, autor probabil al textului nesemnat (poate la redactarea sa își dăduse concursul și profesorul Chanier, dar acest lucru nu este neapărat nevoie să fi fost real, deoarece Ioan Sandu era un bun cunoscător de limba și mai ales de istoriografia franceză, pe care o frecventa în mod curent), ci și din partea opiniei publice de ansamblu, din Alba Iulia și din România acelei vremi, pentru că și profesorul venit din Franța la liceul din Alba Iulia era, ca și Charles Le Téo, un reprezentant al aceluiași valori culturale, istorice, morale și politice.

De semnalat este și faptul că Pierre Chanier figura printre profesorii liceului care avuseseră o activitate culturală extrașcolară (alături de Ioan Sandu, Horia Teculescu, Virgil Cucui, Cornel Andrea și Lucian Munteanu), singur de data aceasta, fără a fi fost doar colaborator la activitățile inițiate de alții, cum se

---

³¹ *Ibidem*, p. 46.

³² *Ibidem*, p. 14-15.

³³ *Ibidem*.

întâmplase în 1922. Astfel, în cursul anului școlar respectiv, a susținut o conferință publică dedicată centenarului lui Ernest Renan (1823-1892), probabil chiar în ziua de naștere a scriitorului breton, respectiv în 28 februarie 1923³⁴. Autorul evocat era cunoscut publicului românesc încă dinainte de 1918, cu ediții de Craiova și București, îndeosebi prin celebra sa *Viață a lui Iisus* (tradusă și editată la noi în 1896, 1897, 1899, 1910 și 1912³⁵), dar și cu *Pagini alese* (București, 1909³⁶) sau conferința *Iudaismul ca rasă și ca religie* (București, 1883³⁷), apariții editoriale care au avut cu siguranță circulație și în Transilvania, dar nu tot atât de mare ca în România de dinaintea Primului Război Mondial. Astfel, Pierre Chanier proceda, pe lângă culturalizarea general europeană, franțuzească în mod special, și la nivelarea diferențierilor culturale dintre români, deoarece, în Vechiul Regat, Ernest Renan era în 1923 mult mai bine cunoscut din traduceri, comparativ cu ținuturile recent alipite. Ne referim, desigur, la mediul intelectual românesc transilvan³⁸, la cel albaulian în special, în care cu siguranță scrierile în limba română ale autorului francez nu erau tot atât de răspândite ca în teritoriile românești extracarpătice. De aceea, conferința lui Pierre Chanier stârnește în mod special interesul nostru și ar fi deosebit de binevenită recuperarea textului său manuscris, pentru a putea ilustra în mod concret cum profesorul înțelegea să facă educarea și culturalizarea publicului din Alba Iulia, conștient fiind de situația sa particulară.

Totodată, în cursul anului școlar 1922-1923, Pierre Chanier a inițiat și susținut public un curs gratuit de limba franceză, pentru funcționarii din Alba Iulia³⁹, semn că nici această categorie de intelectuali din oraș nu era prea familiarizată cu limba respectivă, așa cum era într-o anumită măsură cu maghiara și germana. Lecțiile de franceză erau adresate nu numai românilor, ci și funcționarilor de alte naționalități, inițierea lor arătându-ne din start modalitățile de lucru prin care emisarul cultural francez înțelegea să acționeze în Alba Iulia, sacrificând, dacă era necesar, chiar și din timpul său liber și atrăgând atenția tuturor naționalităților înspre activitatea sa de misionar.

În 16 mai 1923 s-a efectuat o excursie în „împrejurimile orașului Alba Iulia”, cu participarea întregului corp didactic și a tuturor elevilor⁴⁰, inclusiv cu cea a profesorului Pierre Chanier, care se integrase atât de bine din chiar momentul începerii activității sale la Liceul „Mihai Viteazul”. Zece zile mai târziu, profesorul francez figura, împreună cu Gheorghe Babeș și Cornel Andrea, ca organizator al unei excursii cu 28 elevi „din cursul superior” la Brașov, București și Constanța⁴¹, care cu siguranță nu a durat o singură zi, ci mai multe, ceea ce relevă dorința sa de a

³⁴ *Anuar* 1923, p. 48. Vezi și Opreș f.a., p. 6.

³⁵ BRM 1996, p. 76.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ Autorul breton era mult mai cunoscut în mediile culturale maghiare și săsești din Transilvania, în comparație cu cele românești din această provincie. Cu toate acestea, cititorii români puteau recepta cultura europeană prin intermediari maghiari și germani, sau puteau să aibă acces direct la aparițiile editoriale franțuzești, în limba lor originală, deși, așa cum se știe, numărul românilor cunoscători de franceză din Transilvania era mai mic decât cel din Vechiul Regat.

³⁹ *Anuar* 1923, p. 48.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 53.

⁴¹ *Ibidem*.

cunoaște întreaga Românie și, totodată, atracția sa deosebită pentru astfel de voiaje de delectare și instruire, pe care a cultivat-o pe parcursul întregii vieți.

Subiectul la examenul de maturitate, din acel an, la limba franceză a fost: 1. traducerea fragmentului *Călugărenii*, de Nicolae Bălcescu, din românește în „franțuzește”; 2. „Un étranger vous a demandé: «pour quoi donc les Roumains aiment-ils la France?» - Écrivez-lui et expliquez-lui les raisons pour les quelles les Roumains ont pour la France un profonde amitié”⁴². Deși subiectele nu erau deloc lejere, mai ales primul punct, acest nivel cu dificultate sporită arată faptul că profesorul Chanier lucrase la clasă astfel de exerciții și dovedește totodată nivelul bun de pregătire al elevilor, dacă la examenul de maturitate sau bacalaureat li se dădeau astfel de retroversiuni cu încărcătură istorică.

Este interesant de relevat că și în anul școlar 1922-1923, profesorul Pierre Chanier l-a avut ca elev pe Nicolae Lascu, în clasa a IV-a, în care de altfel se aflau mai mulți elevi buni la învățătură ca Emil Coman, Alexandru Morariu, Ioan Stanciu, Stelian Tripșa și Alexandru Weinstein, toți cu calificativul „foarte bine”, iar în clasa a VIII-a, al cărei diriginte a fost Enea Zefleanu, figura ca elev și viitorul istoric orientalist Aurel Decei (1908-1976)⁴³, tot în postura de premiant. În legătură cu studiile efectuate de acesta din urmă la Alba Iulia în anii „1918-1922”, cum se specifica în biografia sa din *Enciclopedia istoriografiei românești*⁴⁴, nu putem fi de acord, deoarece Aurel Decei nu figurează în anuarele din anii 1920-1921, pe care le-am consultat în mod special, căutându-i numele printre elevii liceului din Alba Iulia, ci doar în cel din 1922-1923, când era în clasa terminală, având calificativul „foarte bine”. Putem astfel certifica faptul că Aurel Decei, cu talentul său impresionant pentru limbi (a învățat ulterior araba, persana și turca) l-a avut ca profesor de limba franceză în anul școlar menționat pe Pierre Chanier, în ultima clasă de liceu, ceea ce cu siguranță a contribuit la formarea personalității sale științifice ulterioare, desăvârșită prin studii la Cluj, Roma, Paris și Istanbul, l-a pregătit pentru instruirea sa superioară, efectele aruncând lumină asupra modului în care se făcea învățământul liceal în acei ani la Alba Iulia. În același an școlar, 1922-1923, profesorul Chanier l-a învățat limba franceză și pe Sabin Olea (1907-1984), care la cei 15 ani ai săi, fiind elev în clasa a III-a B, avea două corigențe, dar la alte materii⁴⁵. Sabin Olea a fost o personalitate a vremii sale, chiar dacă a îndeplinit doar funcția de preot greco-catolic (1928-1948), trecut apoi la ortodoxie, moștenirea sa culturală fiind deosebit de valoroasă nu numai pentru zona județului Alba, ci prin raportare la întreg teritoriul României, muzeul bisericesc de la Cib, unicat al perioadei interbelice și ulterioare, pe care l-a creat din pasiune de-o viață, reunind multe valori patrimoniale de interes național.

Din raportul de activitate al Societății de Lectură și de Cercetășie „Gheorghe Coșbuc” a elevilor Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia, din cursul anului școlar

---

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Ibidem*, p. 60.

⁴⁴ *Enciclopedia* 1978, p. 121.

⁴⁵ *Anuar* 1923, p. 65. În anul școlar anterior Sabin Olea avusese două corigențe, la istorie și matematică. Desigur, corigența sa la istorie este interesantă, pentru că el a fost creatorul unui valoros muzeu sătesc și parohial, la Cib, județul Alba (vezi *Colecția* 2002, *passim*).

1933-1934, reiese că pe lângă biblioteca elevilor, de care se îngrijea cercul respectiv (se ajunsese la 1796 volume), prin strădania profesorului Pierre Chanier, care organizase societatea de lectură *Les amis de la France*, se crease și secția franceză a bibliotecii menționate. Societatea de lectură franceză fusese întemeiată în 1931, iar cărțile puse la dispoziția elevilor prin grija lui Pierre Chanier se cifrau deja la 160 de volume, fiind achiziționate fie prin donațiile profesorului, fie prin cotizațiile elevilor doritori să se afilieze cercului respectiv de lectură și difuzare a valorilor culturale franceze⁴⁶. În cursul aceluși an școlar, profesorul Pierre Chanier, care făcea parte și din Comitetul Școlar al Liceului, a avut 12 ore „la care era obligat”, la clasele a III-a (trei ore), a IV-a (trei ore), a V-a (două ore), a VI-a (două ore), a VII-a (două ore) și trei ore suplimentare, la clasa a II-a⁴⁷, ceea ce relevă reducerea numărului de ore săptămânale la anumite clase. În același timp, este de semnalat faptul că trei ore de franceză la clasa I îi reveniseră lui Vasile Feneșan⁴⁸. În acel an școlar, profesorul Chanier i-a avut ca elevi, în clasa a II-a, pe Virgil V. Cucuiu (absolvent cu media 9,69), fiul colegului său de profesorat și pe Ion Oană (1920-2011), premiantul II al clasei, originar din Cioara (Săliște), întemeietor al Cercului Literar de la Sibiu (1943) și ajuns ulterior profesor universitar la Facultatea de Limba și Literatura Română de la București, unul dintre învățăceii și absolvenții străluciți ai liceului albailian⁴⁹. Premiantul clasei a IV-a a fost Eugen G. Breda (cu media 9,32)⁵⁰. În clasa a VII-a, elev al său a fost și Iosif I. Pervain (1915-1982), singurul absolvent din 1934 cu media de peste 9 (respectiv cu 9,32), ajuns și el ulterior universitar valoros la Cluj⁵¹. La examenul de maturitate din 1934, pe care Iosif Pervain l-a susținut în sesiunea din septembrie, nu în cea din iunie, a luat cea mai mare notă, dintre toți absolvenții: 8,20, ceea ce denotă dificultățile unui atare examen, inclusiv pentru elevii buni ai liceului. Parcurgerea unui atare ciclu de instruire nu era deloc comodă, de vreme ce din 61 de elevi, câți existau în clasa I, în același an școlar, numai puțini aveau speranța promovării examenului de maturitate, deoarece în 1933-1934, doar 19 absolvenți ai instituției respective de învățământ trecuseră de drasticul examen, dintre care 11 cu media 6, un număr de cinci cu media peste 6, unul cu media peste 7 și unul cu media peste 8. Este de observat și faptul că liceul se absolvea cu șapte clase, nu cu opt, în acel moment (!). De menționat este faptul că profesorul Pierre Chanier a făcut parte din Comisia de examinare a elevilor care studiau în particular⁵².

Elev al profesorului Pierre Chanier a fost și Dumitru Salade, coleg de clasă cu Iosif Pervain, absolvent cu media 7,30, care și-a continuat studiile la

---

⁴⁶ *Anuar* 1934, p. 29. Iată ce se relatează în contextul menționat: „Alături de biblioteca elevilor de la acest liceu mai există secția bibliotecii franceze de pe lângă societatea de lectură *Les amis de la France* întemeiată în anul 1931 din râvna d-lui prof. Pierre Chanier cu concursul elevilor. Numărul cărților la început a fost foarte mic, dar s-a mărit an de an, cu concursul d-lui Pierre Chanier și cotizațiile elevilor, astfel că astăzi numără 160 de volume”.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 56-57.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Muntean, Todor 2011, p. 20-22.

⁵⁰ *Anuar* 1934, p. 64.

⁵¹ Muntean, Todor 2011, p. 12-15.

⁵² *Anuar* 1934, p. 69.

Universitatea din Cluj, secția Psihologie, pentru ca, ulterior, să devină titularul Catedrei de Pedagogie a Universității, director al Institutului de Științe Pedagogice, filiala Cluj și președinte al Comisiei de Orientare Școlară, precum și profesională din cadrul Ministerul Învățământului⁵³.

Interesantă pentru demonstrarea modului elevat în care profesorul francez înțelegea să facă popularizarea valorilor culturale franceze și universale la Alba Iulia, în anii menționați, este desigur preocuparea sa de a se documenta și de a procura un aparat de proiecție și seturi de diapozitive, utile pentru procesul de învățământ și ilustrarea prelegerilor publice pe care le organiza în cadrul Cercului Româno-Francez, pe care îl întemeiase, din 1931 cel puțin.

Astfel, la Muzeul Unirii din Alba Iulia există o scrisoare cu antet tipizat și text dactilografiat care relevă sondajele sale făcute în acest sens, în anii 1933-1934, prin contactarea serviciului de relații publice al firmei de profil G. Massiot & CIE, din Paris. Scrisoarea data din 11 ianuarie 1934 și avea următorul conținut:

„Monsieur/ Nous vous accusons réception de/ votre demande du 8 ct. et vous adressons tous nos catalogues/ concernant les appareils et les vues de projection, tous nos/ positifs sont tirés sur verre au format 8,5 x 10 cm, les prix/ sont les suivantes:/ 4 fr. pour tous les numéros autres que 50000 & 60000/ 5 fr. pour les numéros 50000 & 60000/ Port et emballage non compris./ En raison des difficultés de remboursement nous vous/ établissons une facture préalable au moment de votre commande/ vous indiquant le montant y compris le port et l' emballage/ et en vous priant de bien vouloir nous en faire parvenir le/ solde avant l' expédition./ Dans l' attente de vous lire, recevez, Monsieur, nos/ salutations empressées./ [Semnătură cu cerneală albastră indescifrabilă]⁵⁴/ Peste text ștampila cu cerneală mov: VEUILLEZ REpondre/ 15, B^d des Filles du Calvaire/.

Este evident astfel că în 8 ianuarie 1934 Pierre Chanier se adresase firmei respective, în vederea achiziționării utilităților necesare pentru efectuarea de proiecții culturale, științifice și de artă. Scrisoarea sosisse la Alba Iulia în 15 ianuarie 1934, împreună cu mai multe materiale publicitare ale firmei respective din anul anterior, 1933⁵⁵, reunite ulterior sub aceeași legătură de carte de către Pierre

---

⁵³ Vezi Muntean, Todor 2011, p. 15-17.

⁵⁴ Scrisoare păstrată în volumul ce are cota 264 din Biblioteca Veche (BV) a Muzeului Național al Unirii Alba Iulia.

⁵⁵ Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, BV, cota 264, sub titlul *Projections/1933*. Pe coperta I, în interior, apărea ștampila cu valoare de *ex-libris*, imprimată cu tuș negru: *PIERRE CHANIER/ STRADA N. FILIPESCU No. 2/ (România) ALBA IULIA/*. Pe forțaș, ștampila imprimată cu cerneală mov: *Pierre Chanier/ professeur/ (Mission Universitaire Française)/ 2. Str. N. FILIPESCU 2. / (Roumanie) ALBA-IULIA/*. Deducem că scrisoarea și componentele volumului sosiseră împreună și din faptul că în 15 ianuarie 1934 Pierre Chanier semna, pe fiecare broșură publicitară în parte, cu tuș negru; *15 janvier 1934/ P. Chanier/*, ceea ce echivala cu un veritabil *ex-libris*. Detaliul respectiv relevă faptul că aprecia foarte mult materialele publicitare deosebit de metodice și utile amintite și este clar, de asemenea, că le-a răspândit în cancelaria și la conducerea liceului albaulian, inclusiv la toți cei interesați, în mod deosebit prietenului său de familie cel mai bun, doctorul Nicolae Igna, care exercita și rolul de președinte al Cercului Franco-Român de la Alba Iulia, deoarece, numai așa se explică de ce pe fiecare exemplar a semnat și și-a aplicat ștampila de profesor, cu rol de *ex-libris*. Din faptul că semnătura lui Chanier de pe foaia de titlu a primei broșuri publicitare din volum a fost tăiată cu ocazia unei relegări ulterioare, deducem că legătura volumului a fost realizată la Alba Iulia (în niciun caz la Paris), eventual în tipografia A. Solomon, ceea ce reflectă suplimentar interesul deosebit al

Chanier. Volumul cu pricina, care din Biblioteca Liceului „Mihai Viteazul” a ajuns în cea a Muzeului din Alba Iulia, conține mai multe materiale de promovare ale firmei din Courbevoie, care avea magazine la Paris. Prima era: N° 172-1933/ PROJECTION/ G. MASSIOT & CIE, cu titlul propriu-zis: I.-APPAREILS/ POUR LA/ PROJECTION/ DES/ DIAPPOSITIVES/; II.-APPAREILS/ DE/ PROJECTIONS/ ÉPISCOPIQUES/ ET/ ÉPIDIASCOPIQUES/; III.-APPAREILS/ DE/ PROJECTIONS/ CINÉMATOGRAPHIQUES/; IV.-PROJECTEURS/ DIVERS/; V.- APPAREILS SPÉCIAUX; VI.- SYSTÈMES/ D'ÉCLAIRAGE/; VII.- ACCESSOIRES/ (cu 76 pagini și ilustrație sugestivă alb-negru, broșură tipărită de IMPRIMERIE DE MONTLIGEON/ LA CHAPELLE-MONTLIGEON/). A doua componentă avea următoarea foaie de titlu: CATALOGUE 68/ 6e ÉDITION/ FASCICULE 3/ ANATOMIE/ SCIENCES MÉDICALES/ HYGIÈNE/ COLLECTIONS DE VUES/ groupées pour/ COURS ET CONFÉRENCES/ scientifiques/ etc. (32 pagini)⁵⁶. Titlul celei de a treia componente era: CATALOGUE 177/ COLLECTIONS de VUES/ POUR/ L'ENSEIGNEMENT DE L' HISTOIRE (Antiquité et Histoire de France) (45 pagini). A patra componentă era: Projections Molteni/ ÉDITIONS DIAPPOSITIVES (Conférences Scientifiques et Mondaine/ CATALOGUE/ DES/ VUES PHOTOMICROGRAPHIQUES/ RADIQUET & MASSIOT/ EDITEURS/ SUCCESEURS DE/ A. MOLteni ... Maison fondée en 1782/ etc. (14 pagini). Altă componentă era: CATALOGUE 155- 2e ÉDITION/ L' HISTOIRE DE L'ART/ PAR LES/ Projections Lumineuses/ TROISIÈME PARTIE/ ART CHRÉTIEN PRIMITIF/ ART CHRÉTIEN D' OCCIDENT/ ART COPTE/ ART BYZANTIN - ART RUSSE/ etc. (32 pagini). Altă componentă era: CATALOGUE 155 - 2e ÉDITION/ L' HISTOIRE DE L' ART/.../ DEUXIÈME PARTIE/ PRÉHISTOIRE/ CHALDÉ- ASSYRIE-PERSE/ ARTS ÉGYPTIEN- PHÉNICIEN/ CYPRIOTE- ÉTRUSQUE-ROMAIN etc. (64 pagini). Alte componente publicitare consistente erau: *Vues de*

---

profesorului pentru problematica respectivă, dar și pentru materialele publicitare sosite de la Paris, precum și intenția sa de a dona Bibliotecii Liceului „Mihai Viteazul”, deosebit de utilul volum rezultat prin compactarea exemplarelor respective.

⁵⁶ Pe ultima copertă din hârtie albastră a broșurii se făcea următoarea reclamă suplimentară, importantă desigur și ea pentru cei interesați, inclusiv pentru dotarea unui cabinet de fizică a unui liceu, cum era și cel din Alba Iulia. Ca atare, prin intermediul lui Chanier și ceilalți profesori din corpul didactic de la Alba Iulia se puteau documenta asupra modalităților de modernizare a procesului de învățământ, accentul fiind pus și pe dezvoltarea disciplinelor științifice, inclusiv în cadrul Misiunii Universitare Franceze. Pentru a ilustra acest aspect transcriem și conținutul publicitar al ultimei coperte amintite: *Indépendamment de l'édition des/ VUES SUR VERRE/ La Maison est spécialisée dans la construction des/ Appareils de démonstration/ pour Cours et Manipulations/ Catalogue illustré édité en quatre fascicules/ N° 131, 5e Édition./ 1. MÉCANIQUE.- 2. PESANTEUR,/ STATIQUE des LIQUIDES et des GAZ/ 3. ÉLECTRICITÉ- 4. ACOUSTIQUE- OPTIQUE, PROJECTIONS/ Chaque fascicule 1 FRANC/ NOTICES SPÉCIALES: N° 12 - Appareil Universel des Lycées permettant de réaliser en projection/ TOUTES LES EXPÉRIENCES nécessaires à un cours de science/; N° 6 - Multiprojecteur permettant l' ÉPISCOPIE, la DIASCOPIE, la MICRO-PROJECTION et le CINÉMA/ et répondant aux besoins des Grandes Écoles, Facultés et Universités./; N° 2 - Les Pragmatoscopes pour la projection des Cartes postales et objets opaques [et] Les Caméléons pour la projection des Diapositives et des Plaques Autochromes; N° 8 - Les Postes de Cinéma équipés avec le mécanisme „STATOR”/.*

Voyages et Explorations ... (83 pagini⁵⁷, plus încă o variantă lărgită de 127 pagini⁵⁸); un supliment de istoria artelor, dedicat picturii și sculpturii (*PEINTURE-SCULPTURE*), de 49 de pagini⁵⁹ și o variantă de text mai amplă, corespunzătoare de fapt părții întâi a serialului respectiv, de 143 pagini⁶⁰, ceea ce ne dă o imagine completă asupra ofertelor de acest gen de care avea știre profesorul francez în acel an, 1934, și împreună cu el toți cei care deveniseră interesați de promovarea valorilor culturale universale și franceze, în stil francez.

Nu avem informații certe despre comandarea unui aparat de proiecție și a unuiia sau a mai multor seturi de diapozitive de către profesorul Pierre Chanier, dar nu ar fi exclus ca demersurile sale de informare asupra posibilităților de modernizare a activității sale educative și culturale de la Alba Iulia să se fi soldat cu o comandă propriu-zisă, iminența unei astfel de posibilități insinuându-ni-se din plin, pe baza grijii deosebite pe care o acordase fiecărei piese publicitare din cuprinsul volumului menționat. Oricum, profesorul a adus la cunoștința colegilor de cancelarie și a conducerii liceului posibilitățile moderne de documentare și educare, care aveau funcționalitate în învățământul mediu și superior din Franța, contribuind la lărgirea universului cunoștințelor lor pedagogice și educaționale, inclusiv din perspectiva progreselor tehnologice de ultimă oră, utilizabile în acest domeniu de activitate. Probabil, pentru necesitățile sale stricte, profesorul a putut avea preferințe pentru diapozitivele care popularizau geografia, istoria, nivelul dezvoltării științifice, valorile culturale și artistice ale Franței, astfel de proiecții fiind cu siguranță binevenite în cadrul reuniunilor Cercului Cultural Româno-Francez de la Alba Iulia, fiind posibil ca începând din cursul anului 1934 profesorul francez să își fi însoțit eventualele prelegeri și cu proiecții de diapozitive, ca de altfel și dr. Nicolae Igna. Înseși temele dezbătute în cadrul cercului respectiv putuseră fi și de interes universal, mizându-se pe culturalizarea în general a participanților asupra valorilor reprezentative ale umanității, după exigențele și în maniera școlii medii și superioare franceze interbelice.

Tradițiile franțuzești în privința însoțirii conferințelor populare cu proiecții erau desigur mai vechi, firma Radiguet & Massiot, primind, de exemplu, Marele Premiu Colectiv (*Grand Prix Collectif*), în cadrul Expoziției Universale de la Paris din 1900, ceea ce relevă rolul de prim rang pe plan mondial deținut de francezi în domeniul respectiv, în deceniile de la începutul secolului XX. Punând la dispoziția conducerii Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia, a colegilor din corpul profesoral al instituției sau a altor intelectuali albaiulieni interesați de activitatea

---

⁵⁷ Titlul era: *N° 104bis (3e Édition) / Ramplaçant le Catalogue n° 120 / Vues de Voyages et Explorations / en / PROJECTIONS LUMINEUSES /*, [Paris], [Imprimerie HARDY ET BERNARD], f.a., 83 p.

⁵⁸ Titlul era doar: *Vues de Voyages et Explorations / en / PROJECTIONS LUMINEUSES /*, f.l., f.a.

⁵⁹ Titlul era: *CATALOGUE 155 – 2e Édition / L' HISTOIRE DE L'ART / PAR LES / Projections Lumineuses / SUPPLÉMENT / DE LA / PREMIÈRE PARTIE / PEINTURE-SCULPTURE / PROJECTIONS MOLTENI / G. Massiot, Successeur / ÉDITEUR / 15, Boulevard des Filles du Calvaires / PARIS – IIIe / etc.*

⁶⁰ Titlul era: *CATALOGUE 155 – 2e Édition / L' HISTOIRE DE L'ART / PAR LES / Projections Lumineuses / PREMIÈRE PARTIE / PEINTURE-SCULPTURE / PROJECTIONS MOLTENI / G. Massiot, Successeur / ÉDITEUR / 15, Boulevard des Filles du Calvaires / PARIS – IIIe / etc., [PARIS], [IMPRIMERIE CHAIX], f.a.*

Cercului Cultural Româno-Francez din oraș o atare colecție de tipărituri publicitare, Pierre Chanier a făcut în mod cert o muncă de popularizare a produselor respective, de promovare a lor în România, dar și una de culturalizare suplimentară, familiarizându-i pe elevii sau pe doritorii de astfel de informații cu ultimele realizări tehnice de vârf în domeniul educării și culturalizării. Mai mult, a dorit ca respectivele prospecte publicitare să rămână legate într-un singur volum, pe spesele sale, Bibliotecii Profesorilor Liceului „Mihai Viteazul”, ceea ce relevă din plin importanța pe care Chanier le-a acordat-o, crezând în utilitatea de moment și de perspectivă a unei astfel de „culturalizări”, pe care a efectuat-o și promovat-o intensiv în anul 1934. Și fără a avea dovezi că activitatea sa pasionată în acest domeniu a avut unele rezultate practice reale (în sensul că cineva chiar a făcut comenzi la firma Massiot), putem să punem în paralel aceste fapte ale sale cu pasiunea pentru proiecții de orice tip, inclusiv pentru imaginile stereoscopice, pentru diapozitive, fotografii sau proiecția de filme a profesorului Traian Achim. Acesta din urmă, coleg de cancelarie al lui Pierre Chanier, care pe lângă mai multe aparate fotografice procurate de-a lungul timpului, a deținut și un aparat de proiecție a filmelor, împreună cu o colecție de role, efectuând adeseori vizionări în familie, împreună cu prietenii, între care colegii de profesorat au fost cei dintâi. Din păcate nu știm sigur dacă aceste aparate ale profesorului Achim vor fi fost franțuzești. Ne întrebăm însă dacă în aceste preocupări ale sale de culturalizare vizuală accentuată, chiar în pasiunea pentru realizarea de fotografii, de albume fotografice, pe diferite teme, Traian Achim nu îl luase ca model pe colegul său de profesorat francez, bine informatul și pasionatul de aceleași înnoiri tehnice din domeniul fotografiilor, proiecțiilor de ilustrații opace sau diapozitive pe sticlă, al proiecțiilor cinematografice, Pierre Chanier, iar răspunsul ni se insinuează parcă de la sine, în sensul că modelul acesta va fi fost unul permanent viu și stimulator pentru român. Faptul că au existat relații colegiale strânse între cei doi reiese și din prezența a două ilustrate de epocă interesante în arhiva familială a celui din urmă. Ne referim la o ilustrată netrimisă prin poștă, dar procurată cu siguranță de la Paris, înfățișând Catedrala Notre Dame din Paris, păstrată în arhiva menționată⁶¹, împreună cu o vedere din Novi Sad, expediată în 10 august 1936, din localitatea respectivă, de către profesorul Chanier și adresată *D^{miei} Sale Domnului prof./ Traian Achim/ drumul spre Mitești*⁶² (sic!)/ *Alba - Iulia/ Roumanie*, cu textul datat în 8 august același an: *Cordial Souvenir/ P. Chanier/*, ceea ce denotă în mod evident bunele relații dintre cei doi colegi ai corpului profesoral albaulian și posibila influență culturală pe care Pierre Chanier a exercitat-o asupra celui din urmă, care a putut de

---

⁶¹ Ilustrata respectivă a fost donată de către Valentina Achim, nora profesorului Traian Achim, Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia.

⁶² Era vorba desigur despre localitatea Micești, a cărei denumire profesorul Chanier o stâlcea puțin, deși se exprima impecabil în limba română, la vremea aceea. Este interesant că îi trimitea o vedere profesorului Traian Achim, chiar dacă nu îi știa foarte bine adresa (locuia pe actuala Calea Moșilor, care ducea spre Micești, în casa pe care el însuși o proiectase), dar era sigur că profesorul era bine cunoscut în oraș, astfel ca ilustrata să îi parvină, chiar dacă adresa nu era specificată la propriu!

asemenea fi, la rândul său, chiar și un membru al Cercului Franco-Român de la Alba Iulia⁶³.

Un absolvent merituos al Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia a fost și Ioan I. Guția, care în 1935 termina cursurile clasei a VII-a cu media 7,37⁶⁴, dar la franceză reușea să obțină în anul următor de studii frumoasa medie de 9,16⁶⁵. A absolvit Filologia la Cluj în 1940, pentru ca ulterior să se perfecționeze la „Accademia di Romania” de la Roma și să susțină două doctorate la Cagliari și Roma⁶⁶. A fost profesor la academia din capitala Italiei menționată mai sus, precum și la Universitatea din Roma. Dar premiantul clasei respective a fost cu siguranță Septimiu Ijac, care absolvea clasa a VII-a cu 9,30, un elev bun la învățătură fiind și Andrei Băgăruș, absolvent cu media 8,56⁶⁷, ambii fiind elevi eminenti ai profesorului Pierre Chanier.

În cursul anului școlar 1935-1936, profesorul Chanier a avut 17 ore pe săptămână, dintre care suplimentare erau cinci, la clasele a II-a și a V-a, restul claselor la care a predat fiind a III-a, a IV-a, a VI-a, a VII-a și a VIII-a⁶⁸. La clasa I lecțiile de limba franceză au fost susținute de Eugen Ioanițescu, care avea o catedră întreagă la Școala Superioară de Comerț din Alba Iulia⁶⁹. Interesant este faptul că în anul școlar 1935-1936, profesorul Pierre Chanier a făcut parte din Comitetul de Conducere a Liceului, al cărui președinte era dr. Camil Velican, iar secretar Eugen Hulea. Ceilalți membri ai comitetului erau: Elena Muntean, soția doctorului Zaharie Muntean, fiica memorandistului Rubin Patiția, dr. Ioan Colbazi, dr. Gregoriu Gherman și Virgil Cucuiu⁷⁰. Interesante în cadrul acestui anuar al liceului, prin valențele culturale și literare, erau desigur *Notele de călătorie* ale profesorului Chanier, publicate sub motto-ul: „Heureux, qui, comme Ulysse, a fait un beau voyage ... (Joachim du Bellay⁷¹)”.

Avem de știre că în 26 aprilie 1936, din inițiativa profesorului Pierre Chanier, se vernisase o expoziție de cărți franțuzești (*Exposition de livres français*), sub egida Cercului Franco-Român (*Cercle Franco-Roumain*), pe care îl organizase la Alba Iulia și al cărui președinte era prietenul apropiat al romanistului, dr. Nicolae Igna. În arhiva personală a doamnei Marily Le Nir, prima fiică a profesorului Pierre

---

⁶³ Un semn suplimentar în acest sens poate fi considerat și faptul că Traian Achim a fost abonat la numeroase publicații franțuzești, care îi parveneau regulat prin poștă, la domiciliu, așa cum reiese din ceea ce s-a mai păstrat din bogata sa bibliotecă particulară. Cităm câteva titluri: *L'Illustration. Journal universel hebdomadaire*, numere diverse din anii 1925, 1926, 1928 și 1935-1938; *La Renaissance de l'art français et des industries de luxe*, numere din anii 1924 și 1927; *L'Art vivant*, numere din anii 1925 și 1926; *La science et la vie*, numere din 1926; *Mon Paris. Revue mensuel*, din care am regăsit nr. 1, din anul I, 1935, semn că profesorul Achim se abona din fazele inițiale ale editării unor publicații pariziene, fiind la curent inclusiv cu publicațiile franțuzești noi interbelice, chiar de la apariția lor.

⁶⁴ *Anuar* 1936, p. 92.

⁶⁵ Muntean, Todor 2011, p. 19-20.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ *Anuar* 1936, p. 92.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 64-65.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 67.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 68.

⁷¹ *Ibidem*, p. 27. Prezența motto-ului în acest text publicat în limba română denotă atât gusturile literare ale profesorului, cât și faptul că în mod necesar elevii săi erau familiarizați cu poezii *Pleiadei*, îndeosebi cu Joachim du Bellay și Pierre Ronsard.

Chanier⁷², se păstrează un mic album dedicat evenimentului, pe care îl descriem în continuare, pentru a ne da seama de spiritul de ordine, gustul estetic și de temeinicia manifestărilor culturale pe care le-a realizat de-a lungul anilor, cel evocat prin intermediul paginilor da față.

Astfel, pe coperta anterioară *recto* a albumului, profesorul lipise, după decupare, prima pagină a invitațiilor imprimate de către el în mod special pentru acest eveniment, în tipografia A. Solomon din Alba Iulia, în vederea mobilizării unui public cât mai numeros pentru a participa la vernisajul amintit sau a vizita expoziția, ulterior. Textul lui era: *Cercle Franco- Roumain/ Exposition de livres français/ sous la présidence d'honneur/ de Monsieur A. Dupront,/ Directeur de l'Institut français de Hautes Études en Roumanie/ Alba Iulia, 26 avril 1936/ Tip. Solomon A. Iulia*/⁷³. Sus, în colțul din stânga, în diagonală, apăreau culorile naționale ale României iar jos, în colțul din stânga, cele ale Franței. După cum se poate observa, cu prilejul evenimentului respectiv, profesorul francez respecta toate cutumele protocolare pe care un asemenea eveniment le presupunea, dând dovadă de stil elevat, de înaltă politețe, diplomatie și eleganță, specific franțuzești, ceea ce cu siguranță constituia o pildă vie și pentru celelalte manifestări culturale interbelice realizate și patronate de către intelectualii din componența corpului profesoral al liceului albaiulian.

Pe coperta anterioară *verso* apărea, tot decupat, conținutul propriu-zis al invitației pe care Pierre Chanier îl concepusese în felul următor: *M.../ J'ai l'honneur de vous prier bien vouloir visiter/ l'exposition de livres français/ organisée, par les membres du Cercle/ Franco-Roumain d'Alba Iulia,/ au lycée Mihai Viteazul, le dimanche 26 avril 1936./ L'exposition sera ouverte à midi et fermée à 19 heures./ Entrée libre/ Le Président*/⁷⁴. Foaia de titlu a albumului prezentat este originală. Ea conține fotografia genericului textual, care jucase rol și de afiș al manifestării⁷⁵, sub care se deschidea expoziția, realizată desigur de către profesorul Pierre Chanier, care a fost cum bine știm și un fotograf pasionat. Textul era: *Duminică 26 Aprilie 1936/ EXPOSITION DU LIVRE FRANÇAIS/ DESCHISĂ ÎNTRE ORELE 11-18. Intrarea liberă*/⁷⁶.

Prima fotografie din album, de pe fila 2r, ne redă în primul rând ceva din atmosfera reală a expoziției, furnizându-ne și câteva informații despre exemplarele expuse în sine, dar aceste informații ale noastre de acum nu pot fi din păcate complete, ci doar trunchiate. Astfel, datorită acestei fotografii, putem restabili faptul că expoziția debuta, pe peretele lateral din stânga intrării, cu o hartă de dimensiuni relativ mari a Franței interbelice, încadrată în stânga de drapelul național al României, iar în dreapta de cel al patriei de origine a profesorului

---

⁷² Fiica profesorului s-a născut la Alba Iulia în 1932, iar după plecarea familiei la Sibiu, în 1939, a menținut legăturile cu orașul natal, petrecându-și toate vacanțele împreună cu Ileana, fiica doctorului militar Nicolae Igna, inclusiv la Bucerdea Vinoasă, de unde erau originari bunicii dinspre mamă ai celei din urmă. Ca atare, amintirile doamnei Marily Le Nir despre zona orașului Alba Iulia sunt încă foarte vii și utile pentru realizarea unei reconstituiri a atmosferei de epocă, în care a trăit până la vârsta de 16 ani.

⁷³ *Exposition 1936*, coperta anterioară *recto*.

⁷⁴ *Ibidem*, coperta anterioară *verso*.

⁷⁵ Considerăm, de asemenea, că profesorul francez lipise mai multe astfel de înștiințări cu rol de afiș în locuri destinate special pentru astfel de popularizări, materiale care fuseseră și ele cel mai probabil imprimate în tipografia lui A. Solomon, după cum se poate aprecia vizual în momentul de față.

⁷⁶ *Exposition 1936*, foaia de titlu ad-hoc.

Chanier. Deasupra, imprimat iarăși la tipografia A. Solomon din Alba Iulia, figura explicația generică: *LES LIVRES EXPOSÉS APPARTIENNENT AUX MEMBRES DU CERCLE FRANCO-ROUMAIN/D'ALBA IULIA*⁷⁷. Sub harta Franței, pe o masă lungă, îmbrăcată în hârtie albă, au fost etalate primele exponate sub trei generice, de dimensiuni mai mici, tipărite și ele la A. Solomon, după cum urmează: *JOURNAUX*; *REVUES HEBDOMADAIRES* și *REVUES*, ceea ce însemna, că în concepția expozițională a profesorului Chanier, prima secțiune trebuia în mod necesar să includă periodicele care erau vehiculate la Alba Iulia, în cercul respectiv de iubitori ai culturii franceze.

Din nefericire, nu putem cunoaște toate titlurile și numerele din presa franceză, citite și, desigur, comentate, la vremea respectivă în oraș. Din categoria *Journals*, observăm cu lupa, niște titluri: *Paris soir*, cu un subtitlu și o ilustrație care prezintă un soldat francez, ambele referitoare la Linia Maginot (*La ligne Maginot*), acesta fiind de fapt anunțul făcut unei reeditări a lucrării dedicate subiectului respectiv, linia de fortificații Maginot, de către generalul Henri Albert Niessel (1866-1955). Titlul de ziar pus în evidență de către Pierre Chanier era: *LA LIGNE MAGINOT BOUCLIER DE L' EST, PAR LE GÉNÉRAL NIESEL*⁷⁸, interesul pentru un atare subiect din partea organizatorului expoziției comentate nu surprinde deloc, în condițiile în care și el fusese combatant în Primul Război Mondial; *Candide*⁷⁹; *Gringoire*⁸⁰; *Nouvelles littéraires*⁸¹; *Le Journal de la femme*, interesantă publicație feministă care a apărut doar în perioada 1932-1936, dar care, iată, grație strădaniei lui Pierre Chanier, era cunoscută și la Alba Iulia și la care cu siguranță soția profesorului fusese abonată⁸², poate și soția doctorului Nicolae Igna sau alte doamne cu preocupări intelectuale din oraș.

Din păcate, nu avem lista completă a tuturor ziarelor și revistelor franceze care ajungeau la Alba Iulia, în timpul profesoratului lui Pierre Chanier în oraș, cum de altfel numai câteva dintre titlurile publicațiilor expuse în 1936 le putem restitui, după fotografiile făcute atunci. Ca atare, cele mai multe dintre periodicele etalate ne

---

⁷⁷ *Ibidem*, [f. 2r]. Din acest text deducem că exemplare importante proveneau și din biblioteca dr. Nicolae Igna și a soției sale, pasionat francofil local, dar probabil și din alte biblioteci particulare ale membrilor Cercului Cultural Franco-Român din oraș. Din păcate, nu avem documentație de arhivă despre componența reală a acesteia.

⁷⁸ Era numărul de duminică, 15 martie 1936, al ziarului *Paris soir*, la care cu siguranță profesorul francez avea abonament, ca probabil și alți intelectuali din oraș.

⁷⁹ A început să fie reeditat din 1924, fiind un îndreptar literar și politic al vremii, cu orientare conservatoare și de dreapta, dar nu de extremă dreapta. Cronicile literare, muzicale, sportive, judiciare, ca de altfel și caricaturile din paginile sale erau gustate de public, ceea ce a condus la creșterea tirajelor în care era editat. Un semn al considerației de care s-a bucurat a fost faptul că în paginile sale a publicat Albert Thibaudet (1874-1936). Publicația, care a avertizat opinia publică franceză asupra pericolului german, avea desigur și evidente accente antisemite și mai ales anticomuniste, iar din 1934 se radicalizase. A apărut valorile naționale, iar după 1940 nu a acceptat colaboraționismul.

⁸⁰ Publicație a extremei drepte franceze, inspirată după stilul hebdomadarului *Candide*. Ținuta sa literară și grafică a fost însă de înaltă clasă, ceea ce și explică atenția culturală deosebită care i s-a acordat în epocă, indiferent de orientarea politică.

⁸¹ Ziar de cultură literară mult apreciat la vremea respectivă, editat începând din 1922 de către Librăria Larousse.

⁸² Despre publicația respectivă, care de fapt fusese hebdomadară, s-a scris în istoriografia franceză în 1998, de exemplu, dar deocamdată nu avem acces la un asemenea titlu. Vezi Landais *et alii* 1998.

rămân în continuare necunoscute, ca și alte informații despre consumatorii de presă și literatură franceză din oraș, la vremea respectivă. Semnalăm doar că deasupra cărților de medicină, profesorul Chanier expusese și un număr din publicația *Le Journal de Vichy*, dar nu avem nici cea mai vagă cunoștință despre conținutul acestei publicații franceze interbelice.

Fotografia a doua a albumului⁸³, de pe fila 3r, ne prezintă mesele dinspre ferestre, unde o secțiunea importantă era cea dedicată literaturii franceze (*Littérature*) și fusese etalată încă o hartă, tot a Franței, care probabil reprezenta relieful țării. Tot din această fotografie reiese bine faptul că în centrul sălii de clasă, utilizată pentru organizarea expoziției, fuseseră plasate mai multe mese (alipite două câte două, pe lung, acoperite cu fețe de masă, nu cu hârtie; pe același aliniament, în prelungirea lor mai aflându-se și alte patru mese, cum reiese din imaginile următoare, așezate în același mod), pe care se etalaseră de asemenea cărți, sub genericul *GÉOGRAPHIE-HISTOIRE*. Din păcate, nu putem distinge titlurile, dar lucrările par a fi consistente, diverse și numeroase.

În fotografia a treia⁸⁴, de pe fila 4r, este redată o imagine sugestivă despre bogăția de titluri și volume a secțiunii *L'HISTOIRE*, precum și în plan secund imaginea părții terminale a expoziției, unde existau secțiunile *LES SCIENCES* și *POUR LA JEUNESSE*. Observăm, de asemenea, faptul că traseul expozițional a fost prevăzut și cu imagini sugestive, ale unor atracții culturale și turistice franțuzești, precum și cu alte hărți ale teritoriului țării prietene României. Sub aspectul creării unei omogenități expoziționale, Pierre Chanier a gândit un brâu ornamental, în partea de sus a pereților, care conferea unitate exponatelor, în ansamblu, spațiul fiind decorat suplimentar și cu stegulețe, care fuseseră atârinate dinspre centrul tavanului înspre colțuri, unde se aflau de asemenea scuturi decorative (armoarii), toate în culorile Franței, menite să creeze o atmosferă cât mai specific națională. Concepția denotă și gusturile profesorului, dar și capacitățile sale practice de realizare a unei astfel de manifestări, care a fost la înălțime atât ca etalare și concepție, cât și, mai ales, prin conținutul documentar și cultural bogat și divers al exemplarelor prezentate.

În fotografia a patra a albumului, de pe fila 5r, apare un intelectual cu ochelari (profesorul Chanier însuși)⁸⁵ în cadrul și atmosfera expoziției, cu o carte de istorie în mână, dezvăluindu-ni-se și modul de realizare a etalării pe peretele lateral dreapta, raportat la cel pe care se afla intrarea, unde apăreau secțiunile: *LA POÉSIE*, *LE THÉÂTRE*, *LES ARTS*, *DIVERS*. În centrul peretelui respectiv fusese expus portretul regelui Carol al II-lea, flancat de două reprezentări simbolice ale României în stânga și Franței (?) în dreapta (întruchipate în tinere femei), sub care s-a amplasat și un text explicativ în limba franceză, dedicat României (*La Roumanie*), ceea ce ținea de simțul protocolar elevat al profesorului Chanier. Expunerea cărților a fost fie orizontală, fie verticală, închise sau deschise la anumite pagini, uneori prezentând privitorului doar cotorul, ceea ce dădea diversitate expoziției, care ar fi riscat să fie monotona, dacă nu ar fi intervenit simțul estetic și

---

⁸³ *Exposition 1936*, [f. 3].

⁸⁴ *Ibidem*, [f. 4].

⁸⁵ *Ibidem*, [f. 5].

talentul real de organizator de expoziție al romanistului francez, la etalarea și rezolvarea practică a problemelor pe care manifestarea expozițională le-a presupus contribuind, putem crede, și soția sa, Mireille Chanier.

Fotografia a cincea⁸⁶, de pe fila 6r, ne dă o imagine a colțului opus intrării, pe diagonală, spre ferestre, unde apare în centru un grupaj de mese apropiate, pe care fuseseră expuse din nou cărți de geografie și călătorii (*GÉOGRAPHIE ET VOYAGES*). Tot în zona respectivă a fost agățată pe perete și o hartă a Franței, cu arondările administrativ-teritoriale (?), iar pe peretele ferestrelor a fost amplasată și secțiunea publicațiilor de drept și economie politică, așa cum ne indica un titlu tipărit: *LE DROIT ET L'ÉCONOMIE POLITIQUE*.

Fotografia a șasea, de pe foaia 7r prezintă în plan îndepărtat o parte a peretelui pe lângă care au fost etalate tipăriturile care ilustrau secțiunile: *LA POÉSIE*; *LE THÉÂTRE*; *LES ARTS*, sub portretul regelui Carol al II-lea și cele două reprezentări alegorice ale Franței și României⁸⁷.

Fotografia a șaptea⁸⁸, de pe fila 8r, este deosebit de importantă, deoarece ea ne prezintă patru persoane distinse, care au ținut să se immortalizeze în cadrul expoziției, sub gravura care în opinia noastră era o reprezentare alegorică a Franței. Tânărul elegant din dreapta fotografiei nu era nimeni altul decât Alphonse Dupront (1908-1993), la cei 28 de ani ai săi, o prezență spirituală de mare distincție intelectuală și prestață fizică, pe care o potența și tinerețea sa. În centru se aflau medicul militar dr. Nicolae Igna, cu gradul de căpitan, în uniformă, și profesorul Pierre Chanier însuși, cu o atitudine impunătoare (ea degajă voință, forță intelectuală și stil impecabil), iar în stânga, doamna Mireille Chanier, devotată și puternică secundantă a soțului. Se remarcă ținuta remarcabilă, inclusiv cea a doctorului Igna, o prezență realmente spiritualizată și ea, ceea ce ne dă o informație suplimentară despre nivelul manifestării de la Alba Iulia, din 26 aprilie 1936, la vernisajul căreia a fost prezent, cum bine se poate deduce din fotografie, însuși directorul Institutului Francez de Înalte Studii din România, tânărul universitar Alphonse Dupront.

Fotografia a opta⁸⁹, de pe fila 9r, ne relevă colțul ultim al expoziției, unde se afla și soba care încălzea încăperea, fiindu-ne astfel oferită posibilitatea de a examina conținutul expozițional al meselor dinspre ferestre așezate pe centrul sălii, înspre dreapta intrării, unde fuseseră expuse, din nou, volume de istorie. Pe lângă cărțile de știință, amintite deja anterior, pe peretele pe care era intrarea, fuseseră aranjate, spre stânga, cărți de medicină (*MÉDICINE*), unde a fost intercalat și un bust în ghips al medicului Carol Davilla (1828-1884), semn că acel colț al expoziției fusese realizat și cu contribuția dr. Nicolae Igna (dar de fapt contribuția sa poate fi extinsă asupra întregii expoziții, deoarece el a fost cu siguranță un colaborator foarte apropiat al profesorului Chanier). În stânga cărților de medicină se afla secțiunea celor de filozofie și educație (*PHILOSOPHIE ET ÉDUCATION*), ceea ce ne dă o imagine întregitoare despre toate componentele tematice ale expoziției.

---

⁸⁶ *Ibidem*, [f. 6].

⁸⁷ *Ibidem*, [f. 7r].

⁸⁸ *Ibidem*, [f. 7].

⁸⁹ *Ibidem*, [f. 8].

Tot acum ne putem da seama, grație acestei fotografii, că ilustrațiile istorice de mari dimensiuni (dintre care cea din centru avea explicația: *BASILIQUE ROMANE DE VEZELAY*), de pe peretele lateral din dreapta intrării, fuseseră așezate sub citatul celebru din Miron Costin: *NU ESTE ALTA ȘI MAI DE FOLOS ÎN TOATĂ VIAȚA OMULUI ZĂBAVĂ/ DECĂT CETITUL CĂRȚILOR/ Miron Costin/*.

Fotografia a noua a albumului, ne prezintă doi tineri, frați gemeni (frații Gherman⁹⁰), și o fetiță, Marie-Hélène (Marily) Chanier, la 4 anișori, în fața secțiunii pentru copii și tineret a expoziției (*POUR LA JEUNESSE*).

În interiorul copertei posterioare a albumului, profesorul Chanier a lipit 3 decupaje din *Realitatea ilustrată*, din 20 mai 1936. Într-unul dintre ele sunt redade două fotografii din album, cea cu patru personaje și una care prezintă un colț al expoziției. Textul explicativ publicat în numărul menționat al revistei confirmă fără echivoc prezența lui Alphonse Dupront la Alba Iulia cu prilejul vernisării expoziției menționate:

„Membrii Cercului Franco-Român din Alba Iulia au organizat o interesantă expoziție a cărții franceze, expoziție care s-a bucurat de un deosebit succes. Fotografiile noastre înfățișează pe dl. profesor Dupront, directorul Institutului de Înalte Studii Franceze în România, medic-căpitan/dr. Igna, președintele Cercului Franco-Român, d-na și dl. Chanier din Misiunea Universitară Franceză precum și un colț al expoziției”

ceea ce relevă ecoul cultural național al evenimentului, renumele deosebit pe care organizatorul expoziției și-l crease pe bună dreptate în România și nu numai, precum și în cadrul relațiilor culturale româno-franceze ale vremii.

Deși manifestarea a fost organizată în una din sălile de clasă ale Liceului „Mihai Viteazul”, nu găsim nicio mențiune despre aceasta în paginile anuarului acestei instituții, ceea ce pentru noi constituie un detaliu căruia ar trebui să îi dăm o explicație anume. Să se datoreze acest lucru ascensiunii unei orientări politice și culturale din ce în ce mai de dreapta, încă din anul menționat? Director al liceului a fost în acel an Eugen Hulea, cu care Pierre Chanier a întreținut relații cordiale din primul său an de profesorat la Alba Iulia, dar în discursul celui dintâi amintit anterior, rostit cu ocazia sfințirii „pavilionului național”, în cadrul mișcării străjerești, trimerile sale bibliografice erau făcute la britanicul Herbert Spencer (1820-1903), la istoricul german Hermann Harster și la patologulul Johann Carl Kaiserling (1859-1942), la cultul pentru regele Carol al II-lea și cu totul singular la modelul cultural francez, prin pomenirea numelui lui Alexis Carrel (1873-1944), laureat al premiului Nobel⁹¹, ceea ce ne dă de gândit asupra directivelor pe care le-a putut primi din punctul de vedere al orientării ideologice de la nivelul ministerului, existând totodată și posibilitatea conformării unei mode instituite în cadrul mișcării străjerești (!). Oricum, ideologia vremii părea a nu mai permite conducerii liceului rapoartele culturale anuale cu adevărat democratice și pline de elanul romantic al

---

⁹⁰ Familia Gherman a fost foarte apropiată de cea a profesorului Chanier, mama celor doi frați gemeni, Petronela Gherman, fiind nașa celei de-a doua fiice a profesorului, Mircille, conform mărturiei doamnei Marily Le Nir.

⁹¹ *Anuar* 1937, p. 11-13.

începuturilor din anii '20, fiind realizate schimbări de mentalitate imperceptibile. Ca atare, multe dintre realizările culturale importante ale profesorilor, cum a fost și expoziția menționată, finalizată atât cu concursul unora dintre elevi, cât și pentru educarea primordială a lor, au început să fie trecute cu vederea, făcându-se loc în anuarul liceului acțiunilor care corespundeau ideologiei vremii, adică rapoartelor excesive ale organizației străjerești, însoțite de fotografii care ilustrau activitatea acesteia, trecută în mod evident în prim-planul preocupărilor educative extrașcolare.

Dar aceasta nu înseamnă că statutul profesorului Pierre Chanier era periclitat în 1936, pentru că am văzut că făcea parte din comitetul de conducere al liceului și era totodată un stâlp al corpului profesoral de la Alba Iulia, respectat în mod deosebit, inclusiv de către directorul de atunci, Eugen Hulea. Totuși, ecourile orientărilor de extremă dreaptă care parveneau și dinspre Franța, prin intermediul diferitelor publicații, nu îi vor fi surâs întru totul profesorului francez și probabil că acesta le resimțea ascensiunea periculoasă, pentru că făcea parte din generația care luptase pe front, care credea în valorile morale și politice de tip democratic, așa cum fuseseră ele instituite la nivelul politicii continentale la finele primei conflagrații mondiale.

Sigur, la liceul din Alba Iulia se preda și germana, prin persoana profesorului dr. Phöbus Grünberg, care avea un număr de ore aproape egal cu ale celui francez, 16 în raport cu 17, dar catedra lui Pierre Chanier era de doar 12 ore obligatorii, restul de cinci ore pe care le preda fiind suplimentare, în timp ce cea a lui Grünberg era de 15 ore obligatorii pe săptămână, doar o singură oră fiind suplimentară⁹², ceea ce din nou ne vorbește despre niște realități semnificative și despre sensibilele modificări de ambient ideologic și cultural. Erau, cu siguranță, alte vremuri, decât cele din deceniul anterior.

Dacă vernisajul expoziției menționate a avut loc în 16 aprilie, este de menționat faptul că în 17 martie același an, profesorul Chanier prezentase în cadrul Cercului Franco-Român din Alba Iulia, o relatare despre călătoria sa în Danemarca, efectuată, se poate presupune, în vacanța din vara anului anterior, 1935 (sau poate în 1934!), pe care conducerea liceului considera necesar să o editeze în anuarul pe anii școlari 1934-1935 și 1935-1936⁹³. Merită să comentăm textul, pentru că pe lângă mostra de pedagogie aplicată, acesta ne oferă și o radiografie a alcătuirii interioare a profesorului Chanier, a capacităților sale de expresie literară în limba română, a exigențelor sale existențiale și culturale. Fără a fi fost moralizator, profesorul făcea o culturalizare neinsidioasă și o educare indirectă a auditorilor săi, în principal elevi ai liceului amintit, dar și ai altor iubitori de cultură franceză sau europeană din oraș, pentru că de data aceasta populariza valori culturale, civilizatoare și artistice ale Danemarcei, contribuind la deschiderea orizontului continental al celor cărora le era adresat textul. De notat este și faptul că articolul său din anuarul liceului era însoțit și de o ilustrație remarcabilă, realizată după 8 fotografii care probabil fuseseră luate de autor în timpul călătoriei, existând totuși

---

⁹² *Ibidem*, p. 82-83.

⁹³ Chanier 1936, p. 27-42.

posibilitatea ca acestea să fi fost pur și simplu aduse de profesor din călătoria sa efectuată în țara din nordul Europei.

Relatarea este bine temperată, deoarece Pierre Chanier nu dorea să epateze prin impresiile sale, care sunt relatate calm și cu spirit de observație, dar urmărirea totodată să educe și să îmbogățească auditoriul din punct de vedere spiritual și chiar să corecteze, eventual, unele tare existențiale ale românilor. Le dă în primul rând elevilor și auditorilor săi din alte categorii de vârstă lecția modestiei depline, a naturaleții lipsite de orice infatuare. Intrarea în relatare este *ex abrupto*, procedeu mult agreat de literații care nu doresc să se abată de la subiect, ci să-l urmărească în sine, în esența sa. Vaporul care l-a transportat⁹⁴ din Germania în Danemarca, „Schwerin”, nu se deosebește de altele, el este „alb” și „curat”, însă „conturul” său este prezentat ca „pur și elegant”, ceea ce echivalează cu o metaforă în sine, pentru că profilul său era esențializat ca al unui cal de rasă, fiind sugerată ideea că putea fi asemănat unei ființe cu calități de sorginte divină, deși era creația omului, iar acest aspect ireal era potențat de faptul că el putea transporta peste mare două trenuri de pasageri deodată, ceea ce pentru un român (și nu numai) putea ține de domeniul miracolului tehnice al vremii. Ambarcațiunea aceasta ciudată, în loc să aibă o alunecare greoaie, plutea „repede”, lăsând „în urma lui o largă brazdă de spumă pe care o urmează numeroși pescăruși atenți și ușori”⁹⁵. E o vrajă în mod evident, în ciuda aparentei relatări realiste, dar totul este insinuat, în spatele unei descrieri care se dorește comună, pe înțelesul auditorilor sau lectorilor textului. „Jocul” pescărușilor este „grațios și fermecător”⁹⁶, dar autorul nu insistă asupra literaturizărilor, scopul său fiind în primul rând culturalizator, educativ. În afara elogiului tehnicii superioare a Apusului Europei (de fapt a Germaniei), autorul face și o prezentare în fugă a standardelor de curățenie și civilizație a vieții cotidiene, inclusiv a preferințelor gastronomice, mai întâi ale germanilor (pentru că „Schwerin”-ul era nemțesc) și apoi ale danezilor, oferindu-le fără moralizări directe, ca pildă indirectă, românilor. Peste tot, nu numai pe vapor, curățenia este exemplară, iar mâncarea „minunată”⁹⁷.

Pe vapor este destindere, dar ceva nu i se pare chiar în ordine. Iată ce relatează Pierre Chanier, în continuare:

„«Schwerin»-ul plutește drept înainte spre un punct pe care-l cunoaște [ca o ființă de rasă superioară cum este - am adăuga noi, ceea ce corespundea utilizării consecvente de către autor a unor discrete, dar mari creatoare de atmosferă, figuri de stil]. Un sentiment de bucurie domnește pe acest vapor german, un veritabil turn al lui Babel. În partea dinainte a vaporului două fete tinere cântă. Vântul biciuiește părul lor și aduce crâmpie dintr-o melodie sentimentală”⁹⁸.

Dar starea edenică este cumva aparentă, observatorul fin nu cade pradă detaliului, nici aparenței întregului, deoarece poate capta întregul cu toate detaliile sale semnificative, iar imaginea cu adevărat de ansamblu inducea anumite surprize,

---

⁹⁴ A fost însoțit, se pare, de soția sa, dar acest lucru nu apare în text în mod manifest.

⁹⁵ Chanier 1936, p. 27-42.

⁹⁶ *Ibidem*.

⁹⁷ *Ibidem*.

⁹⁸ *Ibidem*.

în profunzimea lor deosebit de neliniștitoare, pe care democratul Pierre Chanier le percepea:

„Într-un salon o ramă ne atrage atenția! Este un avis tipărit cu litere groase, *pe care ești destul de surprins* [subl. n.] că-l găsești acolo. Poți citi: «Evreii sunt nenorocirea noastră». Acest lucru [îi] distrează pe tinerii evrei care s-au oprit acolo”⁹⁹.

Așa cum mărturisea, fusese destul de surprins să găsească un astfel de text, în aparența de Eden destul de convingătoare în rest a ambarcațiunii. La adresa expresiei antisemite amintite nu putea să se exprime în scris mai drastic, mai ales ca educator, dar se putea înțelege că nu agreea afirmația, nedumerirea sa și atitudinea forțată a tinerilor evrei nefiind compatibile totuși cu starea adevărată de normalitate, darămite cu una edenică. Totuși, la momentul respectiv nu putea ști ce urmări tragice urma să aibă inocularea dirijată a unor astfel de concepte poporului german și chiar lumii europene în general, în cadrul căreia simpatiiile de dreapta, chiar cele extremiste, căpătau priză socială tot mai semnificativă.

Pierre Chanier a făcut parte din comitetul școlar și în anul școlar 1936-1937¹⁰⁰, iar numărul de ore predate pe săptămână era tot de 17¹⁰¹ (12 ore câte prevedea catedra; la clasele a IV-a trei ore; la cele de a V-a două ore; la cele de a VI-a două ore; la cele de a VIII-a două ore, precum și șapte ore suplimentare, respectiv la clasele a III-a - cinci ore și a V-a - două ore), trei ore, la clasa I revenindu-i lui Cornel Iancovici¹⁰². În aceste condiții ne întrebăm cine a predat de fapt și orele de franceză de la clasa a II-a, Pierre Chanier sau Cornel Iancovici? Impresia noastră este că tot Pierre Chanier, deoarece întreaga catedră a suplinitorului amintit era la liceul comercial. Unul dintre elevii eminenți ai liceului și ai profesorului Pierre Chanier era același Ioan Oană, menționat anterior, aflat acum în clasa a V-a, care a încheiat cursurile din anul respectiv, în 1937, cu media remarcabilă de 9,73¹⁰³. Un alt elev cu o evoluție ulterioară interesantă a fost cu siguranță Nicolae I. Giosan¹⁰⁴, coleg de clasă cu Ioan Oană, care după absolvirea Institutului de Agronomie din Cluj și-a susținut doctoratul la Moscova, în 1952, și a devenit ulterior director al Institutului de Cercetări Agricole de la Fundulea (București), precum și membru al Academiei Române¹⁰⁵. Interesant este faptul că studiul limbii franceze progresase substanțial la Liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia, iar elevii care se distinseseră în cursul anului școlar menționat în cadrul unui concurs școlar de limba franceză erau menționați în anuarul din 1936-1937¹⁰⁶. Iată care fuseseră elevii premiați¹⁰⁷: Cornel Gherman și Trif Vasile din clasa a IV-a,

---

⁹⁹ *Ibidem*.

¹⁰⁰ *Anuar* 1937, p. 68.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 82-83.

¹⁰² *Ibidem*, p. 84-85.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 86.

¹⁰⁴ *Ibidem*, p. 98.

¹⁰⁵ Muntean, Todor 2011, p. 22-23.

¹⁰⁶ *Ibidem*, p. 87.

¹⁰⁷ În clasa respectivă fuseseră promovați 58 de elevi, dar la finele anului școlar un număr de 14 elevi nu trecuseră clasa, fiind declarați repenți sau retrași, iar alții zece aveau corigențe de dat peste vară. Interesant este faptul că Gherman M. Cornel nu era premiantul clasei (fiind doar „promovat”, fără alte distincții), dar la limba franceză se evidențiasse în mod special, precum și Vasile Trif, celălalt elev

precum și Mircea Romanișan, premiant al clasei a VII-a, cu media 8,95, în care ajunseseră să fie înscriși doar 21 de elevi, dintre care numai 20 au promovat, unul retrăgându-se, doi dintre ei având la finele anului corigențe¹⁰⁸. Un premiu demn de laudă din partea Consulatului Francez de la Cluj, respectiv „medalia de argint cu diplomă”, a primit elevul Emil Gr. Gherman din clasa a VI-a, care era și premiantul clasei „promovat cu laudă”, cu media 9,60, ca de altfel și Grigore Gr. Gherman, absolvent cu media 9,63, cei doi fiind frați (gemeni chiar, putem crede, probabil chiar cei din fotografia amintită anterior, cea din 1936, familia lor fiind deosebit de apropiată celei a profesorului francez)¹⁰⁹. Pentru a-și stimula și mai mult elevii, profesorul Pierre Chanier însuși oferise mențiuni speciale (trei volume), elevilor Nicolae S. Toma din clasa a VIII-a, premiantul absolut al clasei, cu media 9,16¹¹⁰, care primise, ca și Ioan Oană de altfel, din clasa a V-a, și un premiu în bani de 250 lei de la profesorul Teodor Pop, pentru rezultate deosebite la limba română și istorie și Titus Mureșan din clasa a VI-a¹¹¹, care nu fusese premiant, ci doar promovat, dar avea cu siguranță o mare pasiune filologică, întrucât primise mențiune și la limbile română și germană¹¹². În clasa terminală, a VIII-a, în care ajunseseră 19 elevi, profesorul Pierre Chanier avea și doi corigenți la franceză, pe Tiberiu Barbu și Ioan Dreghiciu¹¹³, ceea ce confirmă tradiția despre severitatea sa, care le impunea elevilor tratarea cu maximă seriozitate a materiei de studiu limba franceză. Din clasa a II-a erau corigenți la franceză Vasile I. Dobre și Aurelian Duteanu¹¹⁴, din clasa a III-a cinci elevi (Bujor P. Adam, Mihail M. Cioancă, Aurel Gh. Lazăr, Ioan A. Pătru și Adrian E. Steinberger¹¹⁵). Din clasele a IV-a, a V-a și a VI-a profesorul nu avea niciun corigent, ceea ce vorbește atât despre strădaniile deosebite ale elevilor lui Pierre Chanier, cât și despre eficiența modului său de a preda limba franceză la Liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia.

Profesorul Pierre Chanier a mai activat la Alba Iulia și în cursul anilor școlari 1937-1938 și 1938-1939, dar la finele ultimului an școlar specificat a fost transferat ca director al Cercului Cultural Franco-Român de la Sibiu, grație desigur și foarte bunelor relații pe care le-a avut cu superiorul său de la București, mai tânărul savant Alphonse Dupront. Cu acest moment, se deschidea o altă etapă a activității sale, care s-a încheiat în mod forțat în 1948, dar în legătură cu perioada sibiană a misionarismului său cultural în România vom reveni cu un alt studiu.

Concluziile care rezultă de pe urma sintetizării datelor documentare etalate anterior sunt desigur uimitoare pentru istoricul preocupat de atmosfera culturală interbelică albaiană și nivelul la care s-a desfășurat procesul de învățământ în

---

răsplătit de profesorul Pierre Chanier cu un premiu special (*Anuar* 1937, p. 96). Promovabilitatea era între 47% și puțin peste 50%, în condițiile în care un procent însemnat al elevilor avea corigențe de pregătit peste vară.

¹⁰⁸ *Anuar* 1937, p. 100.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 99.

¹¹⁰ *Ibidem*, p. 101.

¹¹¹ *Ibidem*.

¹¹² *Ibidem*, p. 87.

¹¹³ *Ibidem*, p. 101.

¹¹⁴ *Ibidem*, p. 92.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 94-85.

cadrul Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia. Ele modifică sensibil cunoștințele sumare de până acum, vehiculate în istoriografia subiectului, contribuind la reînvierea unor aspecte necunoscute, legate de modul în care au fost predate limba și literatura franceză în cadrul instituției de învățământ menționate și cum s-a desfășurat activitatea Cercului Cultural Româno-Francez din oraș, al cărui întemeietor și animator a fost profesorul Pierre Chanier. Datele etalate reanimă viața spirituală locală, în chip fericit, restituindu-ne istoriografic un răstimp de efervescentă culturală, de care nu aveam știre decât în mod indirect și trunchiat, contribuind la infirmarea în proporție însemnată a impresiei exterioare pe care Liviu Rebreanu și-o făcuse despre atmosfera culturală, aparent plină de suficiență, din oraș, existentă prin 1943. În mod cert, prin activitatea didactică și culturalizatoare a profesorului Pierre Chanier și a soției sale (care a fost, la rândul său, o valoroasă promotoare culturală, poliglotă, cu manifestări personale în acest sens mai ales la Sibiu), s-a depășit atmosfera provincială, de „târg în care nu se întâmplă nimic”, putându-se reconstitui acum ceva mai mult din efervescenta culturală reală a orașului, în care literatura și cultura franceză au fost promovate în perioada 1922-1939 în mod substanțial și reprezentativ de către profesorul menționat, strădania sa fiind continuată de către urmașul său în funcțiunile amintite (educativă și didactică), Maurice Quandalle. La începutul deceniului al cincilea al secolului trecut a fost certificată în oraș și prezența unui alt important animator cultural și didactic, italian de data aceasta, Mariano Baffi, al cărei impact de durată a fost, tot nu de mult timp, reînviat sub aspect istoriografic¹¹⁶, ceea ce relevă consistente manifestări culturale inedite, derulate în cadrul localității specificate, care, desigur, nu întâmplător în perioada 1938-1940 devenise și capitala ținutului Mureș. Din păcate, restituirea parțială a gloriei voievodale și princiare a orașului Alba Iulia, oarecum tardivă, a fost greu încercată de evenimentele istorice imediat următoare, de consecințele Dictatului de la Viena, de anii de război care au urmat, precum și de instaurarea regimului comunist cu toate urmările sale.

**Moments from the Didactical and Cultural Activity of Teacher Pierre Chanier
in Alba Iulia (1922-1939)**

(Abstract)

This study represents a first attempt to reconstruct certain moments from the life and activity of Pierre Chanier (1887-1967) in Alba Iulia (1922-1939) as well as their significance. The information this study is based on comes from the 1921-1937 issues of the “Mihai Viteazul” High School yearbook and several additional reference sources kept in the Old Library of the National Museum of the Unification in Alba Iulia. In addition to these, of great use in this sense were also a photographic album found in the collection of Ms Marily Le Nir and dedicated to the French book exhibition of 1936 in Alba Iulia, the opening of which was attended also by the head of the French University Mission to Romania at that time, scholar Alphonse Dupront (1908-1993), as well as certain information collected from Valentina Achim’s (Alba Iulia) family archive. Likewise, for the purpose of writing this first historical study dedicated to the illustrious French teacher Pierre Chanier who, for 26 years, from 1922 until 1948, carried out a significant cultural and diplomatic mission in our country, of significant use were Ms Marily Le Nir’s recollections, his daughter born in Alba Iulia in

---

¹¹⁶ Mircea 2011, p. 553-578; Mircea, Sînea 2011.

1932 as well as Ms Mireille Chanier's, his second daughter born in Sibiu in 1939. Their contribution made this study possible in the context of the widespread disbelief in Alba Iulia that such a theme could generate anything of significance given the reference material was intensively eliminated in the years following the Second World War.

With combined efforts and a more extensive reference material, we were able to reconstruct aspects from the life and activity of both Pierre Chanier and his wife Mireille Chanier (nec Aurand) who, beyond her duties of wife and mother, was also a cultural emissary of France to Romania (like her father Andre Aurand before her, teacher at the same French University Mission in Petroșani) and stood by her husband in everything he undertook, which makes it obvious that she was thoroughly involved also in organising the exhibition of 1936. An attempt was made to capture the relationship between the French teacher and his colleagues, the way in which he may have influenced their behaviour and teaching performance as well as his work with the students. The study seeks to highlight to the formation of what important figures of the era, alumni of the local high school, the cultural ambassador made his contribution.

The conclusions are, from certain points of view, amazing for the historian concerned with the inter-war cultural atmosphere in Alba Iulia and with the level of the educational process taking place at "Mihai Viteazul" High School. They obviously add to the scarce knowledge of the subject circulating in historiography, contributing to the discovery of certain unknown aspects about the way in which French language and literature were taught in the institution and how the activities of the local Romanian-French Culture Circle, whose founder and vitaliser was Pierre Chanier, were conducted. The data presented brings to life a time of cultural effervescence of which we previously held solely indirect and truncated information, largely correcting the outer perception Liviu Rebreanu had formed about the cultural atmosphere in Alba Iulia around 1943. It is also obvious that during his stay in Alba Iulia and, starting with 1939, in Sibiu, Pierre Chanier and his family members grew accustomed to the way of life of the Romanians, getting to know their strengths and weakness, culture, artistic, scientific, spiritual and material achievements, etc., becoming true admirers of the authentic values of the Romanians with which they came in direct contact and of which they held so much regard that the family perceived its forced departure from the country as a true exile.

The Romanians most certainly found great friends and supporters in the Chaniers, both in the inter-war period and now (through Ms Marily Le Nir, valued translator of numerous Romanian literary and historical works into French), and their forced withdrawal from the country in 1948 was in full disagreement with everything that had been previously built in this regard.

Explanation of figures

- Fig. 1.** Pierre Chanier before the outbreak of the First World War
- Fig. 2.** Pierre Chanier in Stendhal prisoner camp (Germany) (top row, the third to the right).
- Fig. 3.** Pierre Chanier during immurement.
- Fig. 4.** The Chaniers in Alba Iulia (1934).
- Fig. 5.** Students from Alba Iulia invited to Marily's birthday, the teacher's daughter (1936?).
- Fig. 6.** Family picture taken before teacher André Aurand and his wife returned to France. The teacher's two daughters are present together with their children (Marily and Mireille Chanier and their first degree cousin Claudiu Mătasă) - Petroșani.

Abrevieri bibliografice

- Anuar 1922* - *Anuarul Licenului de Stat „Mihai Viteazul” din Alba Iulia pe anul școlar 1921-1922*, Alba Iulia, 1922.
- Anuar 1923* - *Anuarul Licenului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia. Anul școlar 1922-1923*, Alba Iulia, 1923.
- Anuar 1934* - *Anuarul Licenului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia. Anul școlar 1933-1934*, Alba Iulia, 1934.
- Anuar 1936* - *Anuarul Licenului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia pe anii școlari 1934-1935 și 1935-1936*, Alba Iulia, 1936.

Momente din activitatea didactică și culturală a profesorului Pierre Chanier la Alba Iulia

- Anuar* 1937 - *Anuarul Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia pe anul școlar 1936-1937*, Alba Iulia, 1937.
- BRM - *Bibliografia Română Modernă (1831-1918)*, vol. IV, București, 1996.
- Chanier 1936 - Pierre Chanier, *Note de călătorie în Anuarul Liceului „Mihai Viteazul” din Alba Iulia pe anii școlari 1934-1935 și 1935-1936*, Alba Iulia, [1936].
- Clémence 1814 - Madame Clémence, *Psyché ou La curiosité des femmes, comédie anacréontique en un acte, mêlée de vaudevilles par Mm. Theulon et Dartois*, Paris, 1814.
- Colecția* 2002 - *Colecția muzeală „Sabin Olea”- Cîb*, BMA, XIX, Alba Iulia, 2002.
- Enciclopedia* 1978 - *Enciclopedia istoriografiei românești*, București, 1978.
- Exposition* 1936 - *Exposition de livres français* (album), Alba Iulia, 1936. Albumul se păstrează în colecția particulară Marily Le Nir.
- Landais *et alii* 1998 - Marie Landais, Rosemonde Sanson, Christophe Charle, *Le journal de la femme (1932-1936): ou comment servir la cause des femmes?*, Paris, 1998.
- Mircea 2011 - Gabriela Mircea, *Din viața și activitatea lui Mariano Baffi (1910-1994). Referințe bio-bibliografice edite și inedite*, în *Terra Sebus*, 3, 2011, p. 553-578.
- Mircea 2012 - Gabriela Mircea, *Biografia și opera lui Emil Turdeanu (1911-2001), dintr-o perspectivă documentară albauliană*, în Avram Cristea, Jan Nicolae (ed.), *Memoria ca arhivă culturală. Centenar Emil Turdeanu*, Alba Iulia, 2012, p. 69-95.
- Mircea, Stînea 2011 - Gabriela Mircea, Carmen Stînea (ed.), *File din existența unui romanist. Mariano Baffi (1910-1994) și Alba Iulia. Evocări istorice, corespondență, amintiri*, Alba Iulia, 2011.
- Muntean, Todor 2011 - Ironim Muntean, Ion Todor, *Liceeni ... odinioară*, Alba Iulia, 2011.
- Oprîș f.a. - Leonte Oprîș, *10 ani de activitate culturală în jud. Alba*, f. loc., f.a.

Cuvinte-cheie: relații culturale româno-franceze, Misiunea Universitară Franceză din România, Cercul Cultural Româno-Francez de la Alba Iulia, Liceul „Mihai Viteazul” Alba Iulia, secolul XX.

Keywords: Romanian-French cultural relations, the French University Mission in Romania, the Romanian-French Culture Circle in Alba Iulia, “Mihai Viteazul” High School, 20th century.

Fig. 1. Pierre Chanier înaintea izbucnirii Primului Război Mondial

Fig. 2. Pierre Chanier în lagărul de prizonieri Stendhal (Germania)
(al treilea, pe rândul de sus, de la dreapta la stânga)

Fig. 3. Pierre Chanier în timpul prizonieratului

Fig. 4. Familia Chanier la Alba Iulia (1934)

Fig. 5. Elevi și eleve din Alba Iulia, invitați/invitate la ziua fetei profesorului Chanier, Marily (1936?)

Fig. 6. Fotografie de familie realizată înainte de întoarcerea profesorului André Aurand și a soției sale, în Franța. Sunt prezente cele două fiice ale profesorului, împreună cu copiii lor (Marily și Mireille Chanier și vărul lor primar Claudiu Mătasă) - Petroșani

LISTA ABREVIERILOR

AAR-SI	- Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice. București (s. III, 1922-1947).
Academica	- Academica. Academia Română. București.
ACG	- Anuarul Comitetului Geologic. Institutul Geologic al României. București.
ACMI	- Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice. București.
ActaArchHung	- Acta Archaeologica. Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
ActaBC	Acta Bacoviensia. Serviciul Județean Bacău al Arhivelor Naționale. Bacău.
ActaMN	- Acta Musei Napocensis. Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei. Cluj-Napoca.
ActaMP	- Acta Musei Porolissensis. Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău. Zalău.
Acta Siculica	- Acta Siculica. Analele Muzeului Național Secuiesc. Sfântu Gheorghe.
ActaZC	- Acta Zoologica Cracoviensia. Institute of Systematics and Evolution of Animals. Kraków.
ADIU	- АРХЕОЛОГИЯ І ДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ. Kiev.
AÉ	- Archaeologiai Értesítő a Magyar régészeti, művész-történeti és éremtani társulat tudományos folyóirata. Budapest.
AHR	- Asiatic Herpetological Research. Chengdu Institute of Biology. Chengdu.
AIIA	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj. Cluj-Napoca (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț”).
AIIAI/AIIX	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” Iași. Iași (din 1990 Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol” Iași).
AIIGB	- Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „George Bariț” Cluj-Napoca. Cluj-Napoca vezi AIIA.
AIIN	- Anuarul Institutului de Istorie Națională. Cluj-Sibiu.
AInf	- Archäologische Informationen. Mitteilungen zur Ur- und Frühgeschichte. Bonn.
Altertum	- Das Altertum, Routledge, part of the Taylor & Francis Group.
Aluta	- Aluta. (Studii și comunicări - Tanulmányok és Közlemények). Sfântu Gheorghe.
AM	- Arheologia Moldovei. Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”. Iași.
AmAnthropol	- American Anthropologist. Washington, D.C.
AnB	- Analele Banatului; serie nouă. Timișoara.
Angustia	- Angustia. Muzeul Carpaților Răsăriteni. Sfântu Gheorghe.
Annales de Paléontologie	- Annales de Paléontologie. Association Paléontologique Française. Paris.

Lista abrevierilor

Antaeus	- Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.
Antiquity	- Antiquity. A Quartely Review of World Archaeology. York.
AntTard	- Antiquité tardive. Revue internationale d'histoire et d'archéologie (IVe-VIIIe s.). Turnhout.
AO	- Arhivele Olteniei. Craiova; serie nouă (Institutul de Cercetări Socio-Umane. Craiova).
APA	- Acta Praehistorica et Archaeologica. Berlin.
APR	- Acta Palaeontologica Romaniae. Romanian Society of Paleontologists. București.
Apulum	- Apulum. Acta Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
AR	- Archeologické rozhledy. Praha.
ARA	- Annual Review of Anthropology. Palo Alto.
ArbInstHalle	- Arbeiten aus dem Institut für Vor- und Frühgeschichte der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.
Archaeologia Bulgarica	- Archaeologia Bulgarica. Sofia.
ArchAustr	- Archaeologia Austriaca. Viena.
ArchHung	- Archaeologia Hungarica, Dissertationes Archaeologicae Musei Nationalis. Budapest.
ArchKözl	- Archaeologiai Közlemények. Pesten.
Argesis	- Argesis. Studii și comunicări. Muzeul Județean Argeș. Pitești.
Arheologija	- Archeologija. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzei pri Bulgarskata Akademija na Naukite. Sofia.
ArhRom	- Arhiva Română. Arhivele Statului. București
AȘUAIC-I	- Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Istorie. Iași.
Athenaeum	- Athenaeum. Studi periodice di litteratura e storia dell'antichità. Pavia.
ATS	- Acta Terrae Septemcastrensis. Sibiu.
AUA	- Annales Universitatis Apulensis. Series Historica. Alba Iulia.
AUSB	- Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae, sectio Historica. Budapest.
AusgrabFunde	- Ausgrabungen und Funde. Berlin.
AUVT	- Annales d'Université „Valahia” Târgoviște. Târgoviște.
BA	- Biblioteca de arheologie. București.
BÁMÉ	- A Béri Balogh Ádám Múzeum Évkönyve. Szekszárd.
Banatica	- Banatica. Muzeul de istorie al județului Caraș-Severin. Reșița.
BAR	- British Archaeological Reports (International Series). Oxford.
BC	- Biblioteca și cercetarea. Cluj-Napoca.
BCH	- Bulletin de correspondance hellénique. L'Institut de correspondance hellénique d'Athènes (continuă Bulletin de l'Ecole française d'Athènes- 1868-1871). Atena.
BCMI	- Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice / Buletinul Comisiei Monumentelor istorice. București.
BCȘS	- Buletinul Cercurilor Științifice Studențești. Alba Iulia.
BerRGK	- Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
BG	- Boabe de grâu. București

Lista abrevierilor

BHAB	- Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara.
BIRSNB	- Bulletin de l'Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique. Bruxelles.
BMA	- Bibliotheca Musei Apulensis. Muzeul Național al Unirii Alba Iulia. Alba Iulia.
BMI	- Buletinul Monumentelor Istorice. București.
BMJT	- Buletinul Muzeului Județean Teleorman. Seria Arheologie. Alexandria.
BMM	- Bibliotheca Musei Marisiensis. Seria Archaeologica. Târgu Mureș.
BMMK	- Békés Megyei Múzeumok Közleményei. Békéscsaba.
BMS	- Bibliotheca Musei Sabesiensis. Muzeul Municipal „Ioan Raica” Sebeș.
BollVerona	- Bollettino del Museo Civico di Storia Naturale di Verona. Verona.
BOR	- Biserica Ortodoxă Română. Patriarhia Română. București.
BR	- Budapest Régiségei. Budapesti Történeti Múzeum. Budapest.
Britannia	- Britannia. A Journal of Romano-British and Kindred Studies. The Society for the Promotion of Roman Studies. Cambridge.
Brukenthal	- Brukenthal. Acta Musei. Muzeul Național Brukenthal. Sibiu.
BSAF	- Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France. Paris.
BSHNT	- Bulletin de la Société d'Histoire Naturelle de Toulouse. Toulouse.
BSNR	- Buletinul Societății Numismatice Române. Societatea Numismatică Română. București.
BTh	- Bibliotheca Thracologica. Institutul Român de Tracologie, București.
Buletin foaie oficială	- Buletin foaie oficială. Iași.
BulletinAMNH	- Bulletin of the American Museum of Natural History. New York.
BulletinSGF	- Bulletin d'Société Géologique France. Paris.
Buridava	- Buridava. Studii și materiale. Muzeul Județean „Aurelian Sacerdoteanu” Vâlcea. Râmnicu Vâlcea
BV	- Bayerische Vorgeschichtblätter. München.
CA	- Cercetări arheologice. Muzeul Național de Istorie a României. București.
CAANT	- Cercetări arheologice în aria nord-tracă. București.
CAn	- Current Anthropology. Chicago.
Carnets de Géologie	- Carnets de Géologie. Brest.
CCA	- Cronica cercetărilor arheologice. București.
CCGG	- Cahiers du Centre Gustave Glotz. Sorbonne (Paris).
CFS	- Courier Forschungsinstitut Senckenberg, Senckenberg Forschungsinstitut und Naturmuseum. Frankfurt am Main.
Ciências da Terra (UNL)	- Ciências da Terra (UNL). Earth Sciences Journal. Caparica.
ClausthalerGeo	- Clausthaler Geowissenschaften. Institut für Geologie und Paläontologie. Clausthal-Zellerfeld.

Lista abrevierilor

CMPUMichigan	- Contributions from the Museum Paleontology. The University of Michigan. Michigan.
Codrul Cosminului	- Codrul Cosminului, Seria Nouă. Analele Științifice de Istorie, Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava. Suceava
CommArchHung	- Communicationes Archaeologicae Hungariae, Magyar Némzeti Múzeum. Budapesta.
Communications	- Communications. École Des Hautes Étude en Science Sociales – Centre D’Études Transdisciplinaires (Sociologie, Anthropologie, Politiques), Paris.
Copeia	- Copeia. American Society of Ichthyologists and Herpetologists. New York.
Corviniana	- Corviniana. Acta Musei Corvinensis. Hunedoara.
CRAcadSciParis	- Comptes Rendus De L’Academie Des Sciences. Serie II, Fascicule A - sciences de la Terre et des Planetes. Paris.
CretaceousRes	- Cretaceous Research. Published by Elsevier.
Crisia	- Crisia. Culegere de materiale și studii. Muzeul Țării Crișurilor. Oradea.
Cultura creștină	- Cultura creștină. Publicație apărută sub egida Mitropoliei Române Unite cu Roma Greco-Catolică și a Facultății de Teologie Greco-Catolică din Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Departamentul Blaj. Blaj.
Cumania	- Bács - kiskun Megyei Múzeumok Közleményei. Kecskemét.
Dacia	- Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie. București, I, (1924) - XII (1948). Nouvelle série: Revue d’archéologie et d’histoire ancienne. București.
Danubius	- Danubius. Muzeul de Istorie Galați. Galați.
DMÉ	- A Debreceni déri Múzeum Évkönyve. Debrecen.
Dolgozatok	- Dolgozatok az Erdély Nemzeti Múzeum Érem - és Régiségtárából. Kolosvár (Cluj).
DolgSzeged	- Dolgozatok. A. M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből. Szeged.
DP	- Documenta Praehistorica. Poročilo o raziskovanju paleolitika, neolitika in eneolitika v sloveniji. Ljubljana.
Drobeta	- Drobeta. Muzeul Regiunii Porților de Fier. Drobeta Turnu-Severin.
Dumerilia	- Dumerilia. Association des amis du laboratoire des reptiles et amphibiens du Muséum = AALRAM. Paris.
Eclogae	- Eclogae Geologicae Helvetiae. Swiss Journal of Geosciences. Swiss Geological Society. Zürich.
EHR	- The English Historical Review. Oxford University Press (UK).
Environment & Progress	- Environment & Progress. Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca. Facultatea de Știința și Ingineria Mediului. Cluj-Napoca.
EphNap	- Ephemeris Napocensis. Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca. Cluj-Napoca.
ErdMúzÉvk	- Erdélyi Múzeum Egyesület Évkönyve. Kolosvár (Cluj).
EstudiosAlava	- Estudios del Museo de Ciencias Naturales de Alava. Vitoria.
Eurasia Antiqua	- Eurasia Antiqua. Zeitschrift für Archäologie Eurasiens. Mainz am Rhein.

Lista abrevierilor

FbÖst	- Fundberichte aus Österreich. Wien.
FK	- Földtani közlöny. Magyarhoni földtani tarsulat folyóirata. Budapest.
FöldrKözl	- Földrajzi Közlemények. Budapest.
FoliaArch	- Folia Archaeologica. Magyar Történeti Múzeum. Budapest.
Gemina	- Gemina. Timișoara.
Geodiversitas	- Geodiversitas. Museum National d'Histoire Naturelle Paris. Paris.
Gerión	- Gerión. Revista de historia antigua, Universidad Complutense de Madrid. Madrid.
Germania	- Germania. Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts. Frankfurt am Main.
Godišnjak	- Godišnjak. Jahrbuch Knjiga. Sarajevo-Heidelberg.
HAC	- Historiae Augustae Colloquia Nova Series. Bari.
Hantkeniana	- Hantkeniana. Periodical of the Department of Palaeontology, Eötvös University. Budapest.
Hermes	- Hermes. Zeitschrift für klassische Philologie. Stuttgart.
Hesperia	- Hesperia. Journal of American School of Classical Studies at Athens. Athens.
Hierasus	- Hierasus. Muzeul Județean Botoșani. Botoșani.
HJ	- The Historical Journal. University of Cambridge (UK).
Hrisovul	- Hrisovul. Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza”. Facultatea de Arhivistică. București.
HTRTÉ	- A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyvei (1880-1913). Deva.
HU	- Historia Urbana. Institutul de Cercetări Socio-Umane. Sibiu.
IA	- International Affairs. Royal Institute of International Affairs. London.
Instrumentum	- Instrumentum (Bulletin du Groupe de travail europeen sur l'artisanat et les productions manufacturées dans l'Antiquité. Montagnac.
Ioan Neculce	- Ioan Neculce. Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei. Iași.
Iranica Antiqua	- Iranica Antiqua. Leiden.
Istros	- Istros. Muzeul Brăilei. Brăila.
Îndrumător pastoral	- Îndrumător pastoral. Episcopia Ortodoxă Română de Alba Iulia. Alba Iulia
JAMÉ	- A Nyiregyházi Jósa András Múzeum Évkönyve. Nyiregyháza.
JAMT	- Journal of Archaeological Method and Theory. New York.
JCH	- Journal of Contemporary History. University of Cambridge (UK), University of Wisconsin at Madison (USA).
JMH	- The Journal of Modern History. University of Chicago.
JMV	- Jahresschrift für mitteldeutsche Vorgeschichte. Halle (Saale).
JRGZM	- Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums zu Mainz. Mainz.
JRS	- The Journal of Roman Studies. London.
JSP	- Journal of Systematic Palaeontology. British Natural History Museum. London.

Lista abrevierilor

JTa	- Journal of Taphonomy. Paleontological Network Foundation.
Klio	- Klio. Beiträge zur Alten Geschichte. Berlin.
Korunk	- Korunk. Kolozsvár. Cluj-Napoca.
KözI Debrecen	- Közlemények a Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Régészeti Intézetéből. Debrecen.
Latomus	- Latomus. Revue d'études latines. Bruxelles.
MA	- Mitropolia Ardealului. Revista oficială a Arhiepiscopiei Sibiului, Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Episcopiei Alba Iuliei și Episcopiei Oradei. Sibiu (1956-1991). A continuat <i>Revista Teologică</i> , (1907-1947) și este continuată de aceeași revistă.
MAGW	- Mitteilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Wien (1912-1941).
Marburger Studien	- Marburger Studien. Marburg.
Marisia	- Marisia. Studii și Materiale. Târgu Mureș.
Marmatia	- Marmatia. Baia Mare.
Mas de las Matas	- Mas de las Matas. Grupo de Estudios Mastnos. Mas de las Matas.
Materiale	- Materiale și cercetări arheologice. București.
MBGAEU	- Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. Berlin.
MedTrans	- Mediaevalia Transilvanica. Satu-Mare.
MÉFRA	- Mélanges de l'École française de Rome. Antiquité. Roma.
Mehedinți	- Mehedinți - Istorie și cultură. Drobeta Turnu Severin.
MemAntiq	- Memoria Antiquitatis. Complexul Muzeal Județean Neamț. Piatra Neamț.
MemMNHistNat	- Memoires du Museum National d'Histoire Naturelle - Serie C: Sciences de la Terre. Paris.
MemPadova	- Memorie degli Istituti di Geologia e Mineralogia dell' Università di Padova. Padova.
MES	- Middle Eastern Studies. The University of Texas at Austin.
MFME StudArch	- A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Studia Archaeologica. Szeged.
MIAK	- Materialy i issledovanija po archeologii Kubani. Krasnodar.
MittUngGeo	- Mitteilungen aus den Jahrbuch der Kön. Ungarische Geologischen Anstalt. Budapest.
MKÉ	- Múzeumi és Könyvtári Értésítő. Budapest.
MKFIÉ	- A Magyar Királyi Földtani Intézet Évkönyve. Mitteilungen aus dem Jahrbuch der Kgl. ungar. Geolog. Anstalt. Annales Institutii Regii Hungarici Geologici. Budapest.
MN	- Muzeul Național de Istorie a României. București.
MÖSTA	- Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs. Österreichischen Staatsarchiv. Wien.
Natl Geogr Res	- National Geographic Research Journal. Washington, D.C.
NeuesJahrGP	- Neues Jahrbuch für Geologie und Paläontologie Monatschafte. Stuttgart.
NTS	- The Nordic Textile Journal. University College of Borås. The Swedish School of Textiles.
OJA	- Oxford Journal of Archaeology, Blackwell Publishing Inc.

Lista abrevierilor

ÓL	- Ósrégészeti Levelek. Prehistoric newsletter. Budapest.
Oltenia	- Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie – Istorie. Craiova.
OpuscArchaeol	- Opuscula Archaeologica Radovi Arheološkog zavoda. Zagreb.
Oryctos	- Oryctos. Musée des Dinosaures d'Espéraza.
PA	- Patrimonium Apulense. Alba Iulia.
PalaeoAfricana	- Palaeontologia Africana. Annals of the Bernard Price Institute for Palaeontological Research, University of the Witwatersrand. Witwatersrand. Johannesburg.
Paleobiology	- Paleobiology. The Paleontological Society. Gainesville.
Palevol	- Palevol. Comptes Rendus de l'Académie des sciences. Issy-les-Moulineaux.
Pallas	- Pallas. Revue d'études antiques. Université du Mirail. Toulouse.
PamArch	- Památky archeologické. Praha.
PAS	- Prähistorische Archäologie in Südosteuropa. Berlin.
PBF	- Prähistorische Bronzefunde. München.
Peuce	- Peuce. Studii și comunicări de istorie veche, arheologie și numismatică. Tulcea.
PLoS ONE	- PLoS ONE. International, peer-reviewed, open-access, online publication.
PNAS	- Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. Washington.
Pontica	- Pontica. Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța. Constanța.
PPP	- Palaeogeography, Palaeoclimatology, Palaeoecology ("Palaeo3"). An International Journal for the Geo-Sciences.
PPS	- Proceedings of the Prehistoric Society. Cambridge-Londra.
Programm Mühlbach	- Programm des evangelischen Untergymnasium in Mühlbach und der damit verbundenen Lehranstalten. Mühlbach (Sebeș).
PZ	- Prähistorische Zeitschrift. Deutsche Gesellschaft fuer Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, Institut für Prähistorische Archäologie. Berlin.
RA	- Revista Arheologică. Institutul de Arheologie și Istorie Veche. Chișinău.
Renașterea	- Renașterea. Cluj-Napoca.
RÉV	- Revue des études latines. Paris.
RevAquitania	- Revue Aquitania. Revue interrégionale d'archéologie. Aquitaine.
RHSEE/RESEE	- Revue Historique du Sud-Est Européen. Academia Română. București și Paris (din 1963 Revue des Études Sud-Est Européennes).
RI	- Revista de Istorie (din 1990 Revista istorică). București.
RJTRG	- Romanian Journal of Tectonics and Regional Geology. București.
RM	- Revista Muzeelor. București.
RMGM	- Revista Muzeului de Geologie și Mineralogie. Cluj-Napoca.
RMM	- Revista Muzeelor și Monumentelor. București.
RMM-MIA	- Revista Muzeelor și Monumentelor. Monumente Istorice și de Artă. București.

Lista abrevierilor

RRH	- Revue Roumaine d'Histoire. Academia Română. București.
RRL	- Revue Roumaine de Linguistique. Academia Română - Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”. București
RT	- Revista Teologică. Sibiu.
RVM	- Rad Vojvodanskih muzeja. Novi Sad.
SAA	- Studia Antiqua et Archaeologica. Iași.
SAHIR	- Studia et Acta Historiae Iudaeorum Romaniae. Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” Iași. Iași.
SAI	- Studii și articole de istorie. București.
Sargetia Naturae	- Sargetia. Acta Musei Devensis. Series Scientia Naturae. Deva.
Sargetia	- Sargetia. Buletinul Muzeului județului Hunedoara (Acta Musei Devensis). Deva.
SASTUMA	- Saarbrücker Studien und Materialien zur Altertumskunde. Bonn.
SB	- Studia Bibliologica. București.
SBV	- Studia bibliologica Valachica. Târgoviște.
SC (Științele Naturii)	- Studii și Cercetări (Științele Naturii). Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud. Bistrița.
SCB	- Studii și cercetări de bibliologie. București (1955-1963).
SCIM	- Studii și cercetări de istorie medie. București.
SCIV(A)	- Studii și cercetări de istoria veche. București (din 1974, Studii și cercetări de istorie veche și arheologie).
SCN	- Studii și cercetări numismatice. București.
SEER	- The Slavonic and East European Review. University College London.
SlovArch	- Slovenská Archeológia. Nitra.
SMICont	- Studii și materiale de istorie contemporană. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMIMod	- Studii și materiale de istorie modernă. Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” București. București.
SMK	- Somogyi Muzeumok Kozlemenyei. Somogyi Megyei Muzeumok. Kaposwar.
Starinar	- Starinar, Treća Serija. Arheološki Institut. Beograd.
StComSM	- Studii și comunicări. Muzeul județean Satu Mare. Satu Mare.
StudArch	- Studia Archaeologica. Budapest.
StudGeolSalmanticensia	- Studia Geologica. Salmanticensia. Universidad de Salamanca. Departamento de Geología. Salamanca.
StudiaTGCV	- Studia. Theologia Graeco-Catholica Varadiensis. Oradea.
StudiaUBBG	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Geologia. Cluj-Napoca.
StudiaUBBH	- Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”. Series Historia. Cluj-Napoca.
Študijne Zvesti AUSAV	- Študijne Zvesti. Archeologickeho Ustavu Slovenskei Akademie Vied. Nitra.
Suceava	- Anuarul Muzeului Județean. Suceava.
SympThrac	- Symposia Thracologica. Institutul Român de Tracologie.
Terra Sebus	- Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis. Sebeș.
Thraco-Dacia	- Thraco-Dacia. Institutul Român de Tracologie. București.

Lista abrevierilor

Tibiscum	- Tibiscum. Studii și Comunicări de Istorie și Etnografie. Caransebeș.
Tibiscus	- Tibiscus. Muzeul Banatului Timișoara. Timișoara (1971-1979).
Tisicum	- Tisicum. A Jász-Nagykun-Szolnok megyei múzeumok evkönyve. Szolnok.
Transilvania	- Transilvania. Foaia Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român. Brașov.
Tyragetia	- Tyragetia. Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei. Chișinău.
UPA	- Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie. Berlin.
Vjesnik	- Arheološkog muzeja u Zagrebu. Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu. Zagreb.
VZBGW	- Verhandlungen der Zoologisch-Botanischen Gesellschaft in Wien. Wien.
WPZ	- Wiener Prahistorische Zeitschrift. Selbstverlag der Wiener Prahistorischen Gesellschaft. Wien.
Zalai Múzeum	- Zalai Múzeum. Zalaegerszeg.
ZfA	- Zeitschrift für Archäologie. Berlin.
Ziridava	- Ziridava. Muzeul Județean Arad. Arad.